

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka a literatury

Diplomová práce

Jihočeské motivy v tvorbě F. Hrubína 60.let

Vypracovala: Vendula Málková

Vedoucí diplomové práce: doc. pudr. Miloš Zelenka, DrSc

Místo a rok odevzdání: České Budějovice, 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě - v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V českých Budějovicích dne: 30. Dubna 2012

Vendula Málková

Poděkování

Chtěla bych poděkovat doc. pudr. M. Zelenkovi, DrSc. za jeho odborné vedení a pomoc při zpracování tématu diplomové práce Jihočeské motivy v tvorbě F. Hrubína 60.let.

Vendula Málková

Anotace

Diplomová práce se zabývá jihočeskými motivy v díle Františka Hrubína. V první části zachycuje život a dílo tohoto básníka. Druhá část se soustředí na jednotlivá díla jeho lyrické a dramatické tvorby, ve kterých se objevují motivy jižních Čech. Konkrétně se jedná o interpretaci básnické sbírky *Můj zpěv*, básně *Dřevo se listem odívá* a divadelní hry *Srpnová neděle*. Cílem této práce je najít vliv jihočeské krajiny na Hrubínovu tvorbu.

Vedoucí práce: doc. PhDr. Miloš Zelenka, DrSc.

Abstract

This thesis discusses South Bohemian motives in the works of František Hrubín. In the first part, it describes the life and work of this poet. The second part is focused on individual pieces of his lyrical and theatrical work, in which motives of South Bohemia appear. In particular, it focuses on interpretations of the collection of poems *Můj Zpěv*, the poem *Dřevo se listem odívá*, and the theatre play *Srpnová neděle*. The aim of this thesis is to find some influence of South Bohemian countryside on Hrubín's work.

Supervisor: doc. PhDr. Miloš Zelenka, DrSc.

OBSAH:

1 Úvod	1
2 Život Františka Hrubína	4
2.1 Mládí v Praze a Pesanech	4
2.2 František Hrubín a jeho příchod do jižních Čech	6
3 Hrubínova tvorba	8
3.1 Inspirace a první básnické pokusy	8
3.2 Hrubínova básnická tvorba	11
3.3 Próza, překladatelská a dramatická tvorba	20
3.4 Hrubínova tvorba pro děti	25
4 František Hrubín a jižní Čechy	28
4.1 Krajiny Františka Hrubína	28
4.2 Hrubín a Chlum u Třeboně	30
4.3 Vzpomínky pamětníka	33
5 Motivy jižních Čech v díle F. Hrubína	34
5.1 Regionální prvky v díle Františka Hrubína	34
5.2 Můj zpěv	35
5.3 Můj zpěv - Z jižních Čech	37
5.4 Dřevo se listem odřívá	44
6 Srpnová neděle	54
6.1 Srpnová neděle – divadelní hra	54
6.2 Jihočeské motivy v Srpnové neděli	56
6.3 Hlavní postavy divadelní hry	58
6.4 Srpnová neděle – filmová adaptace	64
7 Závěr	68
8 Seznam použité literatury	70
9 Přílohy	72

1 Úvod

Když se mi zdálo, že už jsem němý,
v Chlumu jsem znovu našel svůj hlas,
procítil znovu lásku k své zemi
a jako za mlada slyšel jsem zas,
jak v srdci tepá krev, jak v jednom svazku,
jsem spojen s lidmi a jak svou lásku,
smím zase vyzpívat, vyznat se z ní.
Chlume buď pozdraven, v písni mé zni.

František Hrubín

/Chlum u Třeboně, září 1970/

Jižní Čechy! Kraj tichý a zádumčivý, s rozlehlými hladinami rybníků, hlubokými lesy a malebnými vesničkami. Kouzelné západy slunce, kvetoucí pole, staleté duby na hrázích, sluncem zalitá vřesoviště – to vše vytváří atmosféru jižních Čech. Kolik básníků, malířů a hudebníků se snažilo zachytit kouzlo a poezii tohoto kraje. Jedním z nich byl František Hrubín, kterého natolik okouzila zdejší příroda, že se sem neustále rád vracel. Oblíbil si zde malé městečko Chlum u Třeboně, které objevil v roce 1950 a od té doby zde trávil každou svou dovolenou až do konce života.

I já mám velmi blízký vztah k této části jižních Čech a ráda sem jezdím trávit svůj volný čas. Při svých návštěvách v Chlumu u Třeboně jsem se setkala s mnohými místními rodáky, kteří se ve svých vzpomínkách dost často vraceli k Františku Hrubínovi a k době, kdy zde žil a tvořil. Zaujalo mě především, že většina pamětníků vzpomíná na tohoto básníka, jako na skromného a čestného člověka. To mě přivedlo k zájmu o jeho osobu a začala jsem se více zajímat i o jeho tvorbu. Do té doby jsem znala Františka Hrubína pouze podle jména z obalů dětských knih, které jsem jako malé dítě ráda četla. V několika posledních letech jsem se seznámila i s dalšími díly tohoto básníka, která mě zaujala. Můj zájem o Františka Hrubína mě v srpnu 2010 přivedl do Chlumu u Třeboně, kde se v místním kinosále konalo vzpomínkové setkání u

příležitosti 100. výročí narození básníka.

Proto mi přišlo zcela přirozené vybrat si jako téma mé diplomové práce „ Jihočeské motivy v tvorbě Františka Hrubína.“ Chtěla bych se v ní zmínit o jeho životě a díle a poněkud blíže popsat jeho tvorbu, která je spjata s tímto krajem. Jedná se o díla, ve kterých přímo oslavuje krásy zdejší krajiny, ale i o díla, která přímo s tímto krajem nesouvisí, ale byla zde napsána. Základní osu mé diplomové práce tvoří díla Srpnová neděle, Můj zpěv, Romance pro křídlovku. V této práci se pokouším najít hlavní motivy, které jsou spjaty s životem a tvorbou Františka Hrubína v této části jižních Čech. Kromě toho zmiňuji ve své diplomové práci i některá dřívější díla tohoto básníka, stejně jako jeho tvorbu pro děti. Ráda bych chtěla ukázat Františka Hrubína nejen jako geniálního básníka, ale i jako obyčejného člověka.

2 Život Františka Hrubína

2.1 Mladí v Praze a Lešanech

František Hrubín se narodil 17. září 1910 v Praze v rodině stavitele. Tehdy Hrubínovi bydleli na Vinohradech v Balbínově ulici číslo 8. Tento dům již neexistuje, byl totiž ke konci druhé světové války zničen při jednom z náletů. V tomto pavlačovém domě měli Hrubínovi malý byt. Zde prožil malý František čtyři roky svého života. V roce 1914 začala první světová válka a Františkovu otce musel narukovat. Celou válku prožil na italské frontě. V této době musela matka s Františkem a mladším bratrem Josefem opustit Prahu a přestěhovat se do Lešan, odkud pocházela. Obec Lešany se nachází v kopcovité krajině mezi řekami Vltavou a Sázavou. Zde se nacházel rodný dům Hrubínova dědečka Jana Novotného. Tam strávil malý František své rané dětství a v roce 1916 začal chodit do obecné školy. Z archivu Pamětní síně v Chlumu u Třeboně se mi podařilo získat kopii Hrubínova vysvědčení z první třídy. Z tohoto dokumentu vyplývá, že František Hrubín začal navštěvovat obecnou školu v Lešanech 16. září 1916 a měl samé jedničky. (viz. příloha I) Krásná příroda Posázaví ho natolik okouzila, že se sem vracel po celý svůj život. Lásku k tomuto kraji vyjádřil v mnoha svých básních, v jejichž názvu se objevují Lešany – Lešanské jesličky, Lešanská pouť, Návrat do rodného kraje...

Po návratu z války získal Hrubínův otec místo v Praze, kam se rodina v roce 1922 opět navrací. Hrubínovi tehdy žili u sestry Františkova otce v Řipské ulici číslo 19. V tomto roce začal mladý František studovat reálné gymnázium ve Slovenské ulici. Zde strávil pouze dva roky, po kterých přešel na reálné gymnázium v Truhlářské ulici, protože si jeho rodiče našli nový byt v Holešovicích. V roce 1927 se v Hrubínově životě udály dvě důležité události – narodila se mu sestra Anna a přestoupil na reálné gymnázium v Libni, kde učil jeho strýc František Novotný. Mnohem později věnoval básník Hrubín svému strýci několik básní ve svých sbírkách, jako například Léto na Jáchymu a Včelí plást. Na gymnáziu v Libni začal František psát své první verše, které byly v roce 1928 otištěny ve Studentském časopisu. Zde uzavřel celoživotní přátelství s Miroslavem Hofmeisterem, spolužákem z gymnázia, se kterým seděl v lavici. Oba

byli vášniví čtenáři a milovali poezii. Postupně se začali seznamovat s lidmi z literárního světa. V roce 1929 přerušuje Hrubín studium na gymnáziu v Libni a odchází do Břežan ošetřovat svého dědečka Josefa raněného mrtvicí. V Břežanech, otcově rodišti, strávil dva roky, aby se v roce 1931 opět vrátil ke studiu. O rok později na Libeňském reálném gymnáziu odmaturoval. Kromě matematiky a zoologie složil maturitní zkoušku ze tří jazyků – češtiny, francouzštiny a latiny. Po prázdninách začal navštěvovat abiturientský kurz na obchodní akademii, ale již v říjnu se zapsal na právnickou fakultu. Odtud přestoupil na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze. Zde studoval pouze dva roky a v roce 1934 zanechal studií.

V prosinci 1934 si našel místo v Ústřední knihovně hlavního města Prahy, kde pracoval až do května 1945. Roky, které strávil v městské knihovně, pokládal Hrubín za nejkrásnější. Později vzpomíná: „...uzavřel jsem tam mnohá krásná přátelství, našel jsem tam i svou ženu, a v neposlední řadě: žil jsem tam ve světě knih, a to množství starých i nových knížek, objemných i filigránských, všedních i vzácných, nepotlačilo ve mně pocit, který v sobě nosím od dětství: že kniha je spojena s hodinkami pohody, se samotou (ne osamělostí), v níž se až zalykáme nekonečnou volností.“¹ V tomto období začal tisknout básně a osobně se seznámil s několika básníky předchozí generace. Počínají tak velká Hrubínova přátelství s Josefem Horou, Františkem Halasem a Jaroslavem Seifertem. Kromě toho se velmi sblížil s malířem Jiřím Trnkou, který později ilustroval některé jeho knížky pro děti. V osobním životě došlo u Hrubína k velké změně. V roce 1939 se oženil s pracovnicí městské knihovny Jarmilou Holou. 2. června 1940 se jim narodila dcera Jitka. V této době žila Hrubínova rodina ve Vršovicích u matky jeho manželky. Tam se jim 12. března 1945 narodil syn Vít.

Po mnoha letech strávených v městské knihovně pracuje krátce na ministerstvu informací a od roku 1946 se stal spisovatelem z povolání. V letech 1939 až 1945 se Hrubín se svou rodinou několikrát stěhoval, aby nakonec získal byt v Holešovicích. V bytě ve Strossmaierově ulici žil Hrubín až do své smrti. V době Protektorátu Čechy a Morava redigoval dva roky časopis Malý čtenář. Podílel se na vzniku časopisu pro děti Mateřídouška, který v letech 1945 až 1950 redigoval. A později předsedal redakční radě odborného časopisu pro literaturu pro děti Zlatý máj a stál v čele Klubu přátel poezie. V tomto období se uzavírá část Hrubínova života, která je spjata s Prahou a tolik milovanými Lešany a začíná nová etapa jeho života, která je spojena s jižními Čechami, a to

¹Strnadel, Josef. František Hrubín. Praha: Československý spisovatel, 1980. s. 197

především s Chlumem u Třeboně.

2.2 František Hrubín a jeho příchod do jižních Čech

Hrubínův život a tvorbu ovlivňovala tři místa, ve kterých pobýval. Jistě to byla Praha, ve které celý život žil a tvořil, dále pak Lešany, ve kterých několik let žil a kde prožil nejšťastnější léta svého dětství. A v posledním období svého života to bylo jihočeské městečko Chlum u Třeboně, které si tolik oblíbil a kam pak pravidelně zajížděl k prázdninovým pobytům. Do tohoto malého města ležícího nedaleko od hranice s Rakouskem přijel František Hrubín poprvé v roce 1950 a postupně si ho zamiloval. Sam o své první návštěvě Chlumu vypráví: *„Neměl jsme kam jet na letní byt a náhodou jsem se dostal do Chlumu. Ty první tři dny v Chlumu pro mne byly strašně smutné, přivítalo mě krupobití, takže jsem viděl střechy kostela a všechny ostatní střechy na náměstí jako pod sněhem. Kromě toho jsme měli v pokoji vytlučené tabulky²“*. Od tohoto roku zde František Hrubín trávil podstatnou část svého volného času. Především v jarních a letních měsících. Jezdil si sem po celoroční těžké práci odpočinout a načerpat sílu do nové práce. Nejprve si pro sebe a svou rodinu pronajímal pokoj v místním hostinci U Frantíků. Odtud vyrážel na dlouhé pěší procházky do bližšího a vzdálenějšího okolí Chlumu u Třeboně. František Hrubín prožil v Chlumu šťastné doby osobního, rodinného a tvůrčího života. Krásy tohoto kraje ovlivnily nejenom jednotlivé části jeho díla mluvící o jižních Čechách, ale také celou jeho tvorbu od roku 1950. V roce 1955 si František Hrubín koupil v Chlumu u Třeboně malý domek, který se nachází na místním náměstí. Od této doby začal do Chlumu jezdit mnohem častěji. Často přijížděl již počátkem jara a svůj milovaný Chlum opouštěl až na podzim. Do svého malého domku na náměstí si zval své přátele z pražských uměleckých kruhů. Tímto způsobem, aniž by si to uvědomoval, objevil krásnou chlumeckou přírodu pro mnohé Pražany. Proto v 60. a 70. letech začalo do Chlumu přijíždět stále větší množství turistů, a to převážně z Prahy a jejího okolí. Tím se nevědomky zasloužil o to, že se z malé nevýznamné obce stalo známé turistické centrum jižních Čech.

²Šmaus, Zdeněk, Doležal, Vladimír. František Hrubín. Chlum u Třeboně: Dům Kultury ROH, 1976, s. 9

V roce 1953 umírá básníkův otec František Hrubín. O tři roky později vystoupil básník s kritickým projevem na II. sjezdu Svazu československých spisovatelů. Odsoudil zde propojení literatury a politiky a postavil se proti pronásledování některých perzekuovaných spisovatelů. Tím si přivodil problémy, jelikož tehdejší režim mu na určitý čas omezil jeho tvůrčí činnost. Proto se v této době především zabýval překladatelskou prací a psaním knížek pro děti, což mu režim toleroval. V roce 1963 ho zasáhla smrt jeho maminky, rozené Novotné. V tomto období byl František Hrubín na vrcholu svých tvůrčích sil. Koncem 60. let však u něj dochází ke zhoršení zdravotního stavu, což výrazně ovlivnilo jeho práci. Když v roce 1969 umírá jeho velký přítel Jiří Trnka, byl František Hrubín již vážně nemocen. Přes dva roky bojoval s těžkou nemocí, které nakonec 1. března 1971 v nemocnici v Českých Budějovicích podlehl. Rozloučení s Františkem Hrubínem se konalo v pondělí 8. března 1971 v Domě umělců v Praze a poté na Vyšehradě (viz. příloha II.).

Na poslední chvíli života Františka Hrubína vzpomíná jeho přítel a přednosta chirurgického oddělení krajské nemocnice v Českých Budějovicích Prof. MUDr. Antonín Kostecký, Dr. Sc. : „*Bohužel, údělem lékaře je, že se setkává se svými přáteli i ve chvílích posledních...Převezli jsme k nám Františka Hrubína z pražské Bulovky...podstoupil operaci, tady u mne ještě seděl, povídali jsme si...jako lékař jsem věděl, že bojuje s časem, který je mu vyměřen...udělali jsme všechno, aby byl co nejdelší...potom už jsem mohl napsat do jeho životopisu jenom poslední data : pondělí, 1. březen 1971, 16.00 hodin...*“³

³Šmaus, Zdeněk, Doležal, Vladimír. František Hrubín. Chlum u Třeboně: Dům Kultury ROH, 1976, s. 64

3 Hrubínova tvorba

3.1 Inspirace a první básnické pokusy

Jak se rodí básník? Je to díky vrozenému talentu či díky četbě oblíbených autorů či působením prostředí, ve kterém básník vyrůstal? Co všechno předchází tomu, než básník napíše své první verše? Podobně se Hrubín sám sebe ptal, proč si v kvintě opsal z čítanky Máchovu báseň o temné a jasné noci, ačkoliv předtím „...vlažně četl a s nechutí opisoval jen povinnou básnickou četbu. Nikdo mi to neuložil, a přece jsem si tu báseň opsal, ne při hodině češtiny, ale při francouzštině“, vzpomínal Hrubín. „Poprvé od raného dětství, kdy se mi náhodou dostaly do rukou Erbenova Kytice a Heinova Kniha písní, mě vzrušila a rozechvěla báseň.“⁴

Setkání s básní předcházela setkání s písní. Básník vzpomíná, jak již ve třech letech uměl zpívat oblíbenou dědečkovu píseň Sedm let jsem u vás sloužil. Velkým zážitkem pro malého Františka v první třídě bylo, když slyšel zpívat starší žáky dvojhlasně sborem Čechy krásné, Čechy mé. Kořeny, z nichž rostla básníková síla a básnický charakter, vedou hluboko do jeho dětství. Do věku, kdy se dítě probouzelo k citovému životu, kdy začalo objevovat svět. Tento svět představovala posázavská vesnice Lešany s nedalekým kopcem Běsná a rybníky Ovčička a Beránek. Tento svět, který dítě poznává, je ryze český díky své přírodě i charakteru lidí. Podle tohoto světa, podle podoby rodného kraje, podle řeči a písní se u dítěte vytváří představa krásy a estetiky budoucího básníka. To všechno ovlivnilo vnímání malého Hrubína v období, kdy žil se svou matkou a mladším bratrem v Posázaví. Poezie rodné vsi objevovaná za nesčetných toulek, když už dávno před tím byly hochovy vnímavé smysly ovlivněny v krajině jeho dětství poezií venkovské přírody.⁵ V knize Drahokam domova uvádí František Hrubín, jaká byla jeho první četba v posázavské vesnici za světové války. Stará kniha pohádek po mamince, historické příběhy v sešitech z Knappových Besed mládeže a hlavně Vimperské kalendáře, vojenské a hasičské - to všechno byly jeho první obrázkové knížky v dobách, kdy ještě neuměl číst. „Když se nám později dostaly do rukou Malé

⁴ Strnadel, Josef. František Hrubín. Praha: Československý spisovatel, 1980. s.8

⁵ Buriánek, František. O české literatuře našeho věku. Československý spisovatel, 1972 s.120

čtenáře, z nichž tři ročníky mě provázejí dosud, Stevensonův Zlatý ostrov, Schulzové Zlato kouzelníka Merlina, V pustinách od Sienkiewicze, Včelka od Anatola France a několik vernovek, byli jsme pravými boháči.“⁶ Mezi jeho prvními knížkami byly i pohádky Boženy Němcové, Erbenova Kytice, Havlíčkovy Tyrolské elegie a Jiráskovi Skaláci.

Když se po válce rodina opět přestěhovala do Prahy a mladý František začal studovat na gymnáziu v Truhlářské ulici, pokusil se o svůj první básnický výtvar. Jednalo se o báseň v sevřené znělkové formě. Inspiraci získal od svého souseda v lavici, který se jmenoval Miroslav Hofmeister. Ten mu poslal při hodině matematiky sonet napsaný na kousku papíru, který ukryl pod sešit. Tento básnický výtvar Hrubína natolik zaujal, že se rozhodl pokusit se o podobnou báseň. Byl plný nedočkavosti, až se se svou básní pochlubí spolužákovi. Soused z lavice se tak stal nerozlučným přítelem a jejich přátelství trvalo po celý jejich život. V roce 1933 věnoval mladý básník Miroslavu Hofmeisterovi svou prvotinu Zpíváno z dálky.

V době svých gymnaziálních studií se Hrubín seznamoval s díly českých i zahraničních autorů. A tak to byla právě horlivá četba knih současné lyriky, která vytvářela ovzduší pro první vážnější básnické pokusy mladého Hrubína. Byl ovlivněn Závadovou Panychidou, Vančurovým Amazonským proudem i díly Sovy, Březiny, Biebla a Tomana. Poněkud později ovlivnilo mladého básníka osobní setkání a pak i přátelství s Františkem Halasem. Po letech Hrubín vzpomíná na jejich první setkání, kdy ho Halas pozval na schůzku do Národní kavárny. Hrubín tam přišel s velkou trémou a u stolu již seděl Halas s Bieblem, Olbrachtem a Bednářem. „Posadili mě mezi sebe, ani se mne celkem nevyptávali, kdo jsem a proč jsem přišel, to věděl jen Halas, ale ani slovem o tom nezavadil...kapsy jsem měl nacpané desítkami básní, které jsem se chystal ukázat Halasovi. Tížily mě, doma jsem je spálil a pevně jsem se rozhodl, že už psát nebudu a že už se víckrát se žádným básníkem nesejdu, ale vydržel jsem to jen týden.“⁷

Začínající básník již tehdy podvědomě cítil, že literatura nevzniká z literatury, ale roste ze života, z toho, jak důsledně a plně je člověk schopen a ochoten prožít svůj vlastní jedinečný život. Dobře si však uvědomuje, že literární zkušenosti jsou nezbytnou podmínkou.

⁶Hrubín, František. Drahokam domova. Praha: Albatros, 1976. s.12

⁷Strnadel, Josef. František Hrubín. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1980. s.14

Když bylo Hrubínovi devatenáct let, začal své verše uveřejňovat v Studentském časopise a časopise Cesta. Zajímavostí je, že své verše zpočátku podepisoval krycím jménem a později pak jako I. Hrubín (Ivan Hrubín). Patrně to bylo z toho důvodu, aby od sebe odvrátil pozornost profesorů a jejich případnou výtku, že se více věnuje básnění než škole. Od května 1930 pak podepisoval své verše již svým vlastním jménem. Když později sestavoval ze začátečnických básní svou první knížku, málokterá z nich obstála jeho kritickému pohledu. Často z mnoha básní zbyla pouze sloka či jen jeden verš. Tato autorova kritická sebereflexe byla typická pro celou jeho tvorbu, kdy mnoho svých básní neustále přetvářel a vylepšoval, než byly připraveny k vydání.

Dvaadvacetiletý Hrubín dychtivě čte Seifertovy básně, Holanovy experimentální básnické prózy a Nezvalovy Básně noci. Nejvíce ho však okouzila Halasova Tvář. Hrubín měl potřebu vyjádřit svůj obdiv k tomuto dílu, a proto otiskl v Studentském časopisu krátký článek o Halasovi a jeho díle. Opěvoval zde Halasovu poezii a především to, že je „jenom básníkem“.

Hrubín v té době nosí verše Jaroslavu Seifertovi, který je otiskuje. Už tehdy zaujaly Hrubínovy prvotiny literární kritiky, kteří v něm odhalili, že se jedná „o *debutanta silného, osobitého nadání a až překvapující hotovosti i čistoty*.“ (A.M.Píša)

Za dva roky nashromáždil mladý Hrubín tolik veršů, že to mohlo vydat na celou knížku. Poslal je v roce 1933 do melantrišské soutěže. Celkem bylo do této soutěže zasláno 180 básnických sbírek, z nichž byly oceněny pouze dvě a jednou z nich byla Hrubínova sbírka *Zpíváno z dálky*. Nyní si již mladého básníka všimla i oficiální literární kritika, která v něm odhalila nevšední talent. Byl to především F.X.Šalda, který zasedal v porotě soutěže a který ve svém Zápisníku velmi příznivě ohodnotil dílo začínajícího básníka. To všechno podnítilo Františka Hrubína k další a plodnější básnické tvorbě.⁸

⁸Strnadel, Josef. František Hrubín. Praha: Československý spisovatel, 1980. s.16

3.2 Hrubínova básnická tvorba

Jak bylo uvedeno v předchozí kapitole, vyšla první Hrubínova sbírka veršů *Zpíváno z dálky* již v roce 1933. Jedná se o písňovou melodickou poezii, která je velmi blízká Seifertově. Základní znak Hrubínovy lyriky této doby je milostná tematika. Básník ve svém díle popisuje své první milostné prožitky, první zdroje jeho inspirace. Jedna z prvních reakcí na tuto básnickou sbírku byla recenze Jaroslava Seiferta, který napsal: „*Hrubínova lyrika je jasná a prostá jako dlaň.*“ Celým Hrubínovým dílem procházejí již od prvních básnických sbírek stále stejné motivy a obrazy jako smrt a život, rakev a kolébka, země a vesmír, velice častý je motiv křídel. Tyto motivy se ale neopakují v nezměněné formě, naopak se obměňují a vyvíjejí v souvislosti na prožitku básníka a jeho zkušeností. Objevuje se velká touha po harmonii a příklon k základním lidským hodnotám.

Druhá sbírka se objevila v roce 1935 a jmenovala se *Krásná po chudobě*. Jedná se o sbírku lyrických veršů, kterou básník věnuje architektu Vítu Obrtelovi. Základem je opět stejně jako v první sbírce milostná lyrika, kterou nyní Hrubín doplňuje přírodními motivy. Je zde patrný vliv jeho života v Posázaví, odkud pocházela básníkova matka a o kterém vždy Hrubín mluvil jako o svém domově, o kraji, ze kterého vzešel. Autor si v tomto díle krajinu polidšťuje. Sám Hrubín vzpomínal na období, kdy psal tuto sbírku, těmito slovy: „*Kolikrát jsem byl svědkem prostých a přitom nádherných úkazů a skutečností, jakými jsou například kvetoucí strom, plynoucí oblaka, zpívající řeka nebo rozpukaná cesta mezi obilím, ale poprvé jsem cítil, opravdu cítil souvislost těchto zkušeností s životem mým, a s životy dávno mrtvými, s nocí, s dnem, s tmou i hvězdami, až když jsem mezi nimi dýchal jako básník. Nemyslím jako básník tvořivý, vždyť básníkem je i čtenář, básník jenom srdcem, nikoli slovy, a i on je účastným svědkem a důvěrníkem života krajiny a všeho stvoření.*“⁹ Z uvedených slov vyplývá básníkův vztah ke čtenářovi. Hrubín si svých čtenářů vážil a uvědomoval si, že píše své básně především pro ně. O svém vztahu ke čtenářům se vyjádřil na jedné z mnoha besed, které uspořádal pro občany Chlumu u Třeboně. Jedna z jeho myšlenek se kterými zde vystoupil, mě zaujala.: „*Čtenář poezie ví, že třeba rozumí jen části z básně, ale ta část*

⁹Strnadel, Josef. František Hrubín. Praha: Československý spisovatel, 1980. s.27

z básně, ale ta část je krásná a on je šťastný. A ví, že má k té dané části jenom jeden klíč – a to je právě to krásné. My si každý otvíráme báseň jenom svým vlastním klíčem. Kéž je to klíč dobrý a otevře nám verše tam, kde jsou nejbohatší.“¹⁰

Po sbírce *Krásná* po chudobě se Hrubín na dva roky odmlčel, aby v roce 1937 vydal svou třetí knížku veršů „*Země po polednách*“. V této sbírce Hrubín opět dokazuje, že je mistrem metafor, která byla pro jeho básnickou tvorbu tak typická. V některých verších této sbírky se již odráží blížící se nebezpečí světového konfliktu. V tlumených náznacích tak pronikají do jeho poezie myšlenky neodvratné katastrofy.

Už louky žluté leží v střepích,
krok dalek dunivých je na doslech.
Až rozkaz nebes třeskne do vod slepých
a rozvážou se uzly blesků všech...

(*Země po polednách*)

Přichází 15. březen 1939 a vzniká Protektorát Čechy a Morava. Ve stejném roce se Hrubín oženil, což mělo i jistý vliv na jeho poezii. Především v jeho milostné poezii přibývá nový motiv manželské lásky. V letech naší okupace vydal několik dalších sbírek – *Včelí plást* (1940), *Země sudička* (1941). V druhé z těchto sbírek vzdává Hrubín hold Janu Nerudovi. Pro jeho poezii je zde patrný příklon k jednoduchosti, ale zároveň i ryzosti. Památce Jana Nerudy věnuje autor celý druhý oddíl, a to zvláště cyklem *Básníkův návrat*.

V této nelehké době reagoval Hrubín na vývoj válečných událostí v několika básních, které nemohl vydat a musel je zatím ukrývat. Především se jedná o báseň *Stalingrad*, která odráží kruté boje v tomto městě. Hrubína velmi zasáhla smrt Vladislava Vančury a tisíce českých lidí v souvislosti s heydrichiádou. V této těžké době vydává část sbírky pod názvem *S orly a se skrívany* a knížku dětské poezie *Říkejte si se mnou* (1943). Jedná se o knihu říkanek, kterou napsal pro svou malou dceru Jitku. V roce 1943 vydal sbírku *Poledne* jako lyrický doprovod k milostným a grafickým listů Maxe Švabinského. Ve stejném roce vycházejí *Cikády*. Jedno z hlavních témat této sbírky je téma smrti. Čím silnější je jeho pocit blízkosti smrti, tím větší je jeho láska k životu, tím více oslavuje život a jeho krásy. Dále se v této sbírce objevuje motiv ohrožení vlasti, stejně jako vztah k domovu, který je zde posilou a jistotou.

¹⁰Šmaus, Zdeněk, Doležal, Vladimír. František Hrubín. Chlum u Třeboně: Dům Kultury ROH, 1976, s. 19

V druhé polovině roku 1944 vydává Hrubín *Mávnutí křídel*. Tato sbírka je jakousi rekapitulací dosavadní básnickovy práce, je přehledem a shrnutím jeho dosavadní tvorby. Sám básník rozeznává dvě epochy ve svém vývoji, a proto je symbolicky shrnuje v této sbírce do dvou oddílů, které se nazývají *Cestou k řece* a *Dávno od řeky*. Pro první etapu jeho tvorby je typické vzpomínání na krajinu svého dětství, na opojení životem a jeho krásou, na lásku. I v této sbírce lze najít motivy křídel, zrození a umírání. Básník zde pokračuje v oslavě chudoby, jako zdroje štěstí. Zesílil zde jeho vztah k národní kultuře.

Hrubínova tvorba v období nacistické okupace byla ovlivněna nesvobodou, která u nás panovala. Ve čtyřech sbírkách, které vyšly v letech 1939 – 44, nemohl Hrubín bezprostředně a otevřeně reagovat na události tohoto období, jakým byl obrat ve válce v bitvě u Stalingradu a následný postup sovětských vojsk. Hrubínovu tvorbu tohoto období výmluvně charakterizuje Jíří Strnadel: „*Dusno domova, které ho obklopilo, přiškrtilo mu hlas, až mu bylo stydno zpívat, ale čím dusněji se dýchalo, čím temnější byla noc, tím zazníval jeho zpěv výmluvněji.*“¹¹

První sbírkou, která vyšla v již osvobozeném Československu, je *Chléb s ocelí*. Byla vydána v roce 1945 a objevují se v ní básně z válečných let, které tehdy autor nemohl uveřejnit. Sbíрка je básnický triptych oslavující vítěznou Rudou armádu. K Stalingradu a Chlebu s ocelí přidal po osvobození napsaný Pražský máj a všechny tři rozměrné básně vydal pod společným názvem *Chléb s ocelí*. V Stalingradu popisuje kruté boje při obléhání tohoto města. Druhá báseň, podle níž je pojmenována celá sbírka, vznikla již n podzim roku 1944 a zachycuje období posledního mohutného útoku Rudé armády. Třetí část knížky popisuje, jak již název napovídá, Pražské povstání v květnu 1945. Mnohé kritiky později Hrubínovi vytýkaly, že Pražský máj je nejslabší částí sbírky.

V roce 1946 vydává Hrubín sbírku *Řeka Nezapomnění*. Objevují se zde reminiscence z okupace a druhé světové války a velmi patrný je především motiv smrti, která všechny obklopovala a nikoho nešetřila. Jak Hrubín vnímal těžkou dobu okupace, nejlépe vyjadřují verše, které napsal své malé dcerce k narozeninám: „*Co Ti mám zpívat zrovna dnes, když je tak smutné naše nebe? Maličká, je tu Herodes! Zpívejme, dokud máme sebe.*“

¹¹Strnadel, Josef. František Hrubín. Praha: Československý spisovatel, 1980. s.65

V *Řece Nezapomnění* Hrubín připomíná tragédii židovského národa, osud českých vesnic Lidice a Ležáky, smrt Vladimíra Vančury či mladého nadaného básníka Jiřího Ortena. Básník se zamýšlel nad krvavou dobou okupace, kdy všudypřítomná smrt všem zevšedněla a při pohledu na ni se nikdo ani nezachvěl. Hloubku mají jeho verše o smrti, která nikoho nešetří.

Smrt, jež dřív se upejpala
usrkávajíc
z tvého vína, z tvého mála,
dnes už nechce nic.
Dnes už nás má se vším všudy,
s dětmi, s rodinou,
umře boháč, pojde chudý,
všichni zahynou.

(Střechy z olova)

Když se vrátil E. F. Burian z koncentračního tábora, zahájilo divadlo D46 opět svou činnost. Pro toto divadlo napsal Hrubín kantátu *Jobova noc* věnovanou památce Josefa Hory. Když Hrubín za války překládal veršovaná dramata cizích autorů, přivedlo ho to na myšlenku, že by mohl sám napsat hru. Měla se jmenovat *Jobova noc*, ale Hrubín ji nakonec nedokončil. Motiv bouřlivé noci však přesto použil pro zobrazení válečné doby, pro nacistické běsnění, ničení a vraždění. A do této noci vytvořil Hrubín představu básníka Joba. Ten nemá se starozákonním Jobem nic společného. Jeho hlavním znakem je váhavost, nerozhodnost a pasivita. Hrubín napsal tuto skladbu skládající se z pěti zpěvů v červnu roku 1945. Divadlo E. F. Buriana ji ještě téhož roku uvedlo. Poprvé vyšla *Jobova noc* knižně tak, jak ji Hrubín napsal pro D46. V dalším vydání ji upravil, a to tím, že jí zbavil některých pasáží, které byly vhodné pro jevištní přednes.

Další sbírka *Nesmírný krásný život*, kterou básník vydal v roce 1947, naznačuje odklon Hrubína od milostné lyriky k sociální tematice, od erotičnosti k oslavě rodiny. Hrubín se více začal vyjadřovat k aktuálním problémům své doby. Když připravoval kompozici této sbírky, chtěl vzpomenout na Hirošimu a ukázat na nebezpečí atomové války. Nakonec se ale rozhodl jinak a již při korekturách *Nesmírného krásného života* se svěřil, že pracuje na nové knize o Hirošimě.

A tak tři roky po shození první atomové bomby na Hirošimu vzniká stejnojmenná sbírka *Hirošima* (1948). Je to dvoudílná skladba s prologem a epilogem, která reaguje na vzrůstající nebezpečí války. Soudobá kritika Hrubína za tuto skladbu obviňovala z pesimismu a pocitu bezmoci. Pod vlivem možné atomové katastrofy se mění i Hrubínův verš, který v této sbírce postrádá zpěvnou melodičnost a pravidelnost. Básník také oklešťuje metaforu, která byla pro něj tak typická. Po vydání lyrickoepické skladby *Hirošima* následuje poměrně dlouhá doba, než se Hrubín představí s novou sbírkou básní *Můj zpěv*. Mezi „Hirošimou“ a sbírkou *Můj zpěv* leží osm let, které pro Hrubína představují záměrné odpočinutí od lyriky, ne však přestávku v tvorbě. *Můj zpěv* byl vydán v roce 1956, kdy již básník několik let navštěvoval jižní Čechy. Touto sbírkou se podrobněji zabývám v jedné z následujících kapitol. Kromě této sbírky vyšly ve stejné době i některá menší Hrubínova díla, jako například *Zpěv lásky k životu*, *Poledne ženy* a *Verše*.

Další větší básnickou skladbou je *Proměna* (1957), která vznikla souběžně se sbírkou *Můj zpěv* a nad kterou básník strávil poměrně dlouhou dobu. Psal ji v letech 1952 – 56. Stavba *Proměny* je poměrně dost složitá. Básník zde vyjadřuje obavu z možnosti válečné katastrofy. Vrací se k tématu „Hirošimy“ a konfrontuje ji s mýtem o Ikarovi a Daidalovi, který přivádí básníka k myšlence, že člověk, který osvobozuje své tvůrčí schopnosti, sám sebe zároveň ohrožuje. Proto je *Proměna* zvláštní svou složitou kompozicí, ve které se prolíná několik dějových i významových rovin. Sbírka naznačuje jeho pocity a obavy o vývoj a osud lidstva.

Pro Hrubínovu tvorbu tohoto období je typické, že se jeho tvůrčí činnost začala vyvíjet několika směry. Byla to především tvorba pro děti a dále intenzivní práce na překladech především z francouzské literatury. Kromě toho se Hrubín nezříká možnosti psát drama i prózu. Proto se ve své lyrické tvorbě na nějaký čas odmlčel, aby pak v roce 1961 vydal další básnickou sbírku *Až do konce lásky*. V této knize se již objevují časté jihočeské motivy a reálie. Je zde již patrný vliv návštěv jižních Čech.

Příběh, který se stal východiskem pro básnickou povídku *Romance pro křídlovku* (1962), popisuje František Hrubín v jedné z básní v jeho druhé sbírce *Krásná po chudobě* (1935). Ta báseň se jmenuje *In memoriam* a u jejího zrodu stála vzpomínka na lásku, kterou nenadále vzala smrt. Přesto vzpomínka na milostné okouzlení z paměti neodchází, ale stále trvá. O tom svědčí následující verše.

Při vzpomínce na tvůj hlas
všichni muži, co tě líbávali,
s rtů svých stírají si hebký popel,
při vzpomínce na tvůj jasný hlas,
který hloubka vzdaluje a kalí.

(Krásná po chudobě)

Když Hrubín v roce 1935 vydal sbírku *Krásná po chudobě*, bylo to rok poté, co se dozvěděl o smrti dívky, jejíž památce věnoval svou báseň. Motiv lásky triadvacetiletého pražského studenta a o pět let mladšího děvčete od vesnického kolotoče se o více než čtvrt století stal osnovou rozsáhlé lyrickoepické skladby nazvané *Romance pro křídlovku* (1962). Jedná se o jedno z nejvýznamnějších děl v české moderní literatuře. *Romance pro křídlovku* vznikala v době, kdy Hrubín cítil potřebu rozšiřovat lyriku směrem k epice. Literární kritik František Buriánek píše, že *Romance pro křídlovku* „patří mezi díla, která sama nesou na sobě znak nesmrtelnosti a nemusí čekat, až jim jej připnou potomci nebo literární historie.“¹² Příběh této lyrickoepické skladby je jednoduchý a krátký a lze v něm najít motivy Hrubínova života v Lešanech. Autor se navrácí do svého mládí, kdy o prázdninách pečoval v Lešanech o svého dědečka. Zamiloval se zde do mladé dívky od kolotoče jménem Terina. Jeho milostné vzplanutí dává autor do kontrastu s čistě fyzickým vztahem s místní provdanou ženou. Den před odjezdem kolotoče ze vsi se mladý pár domluví, že společně utečou. Domluvili si místo, kde se spolu setkají. Terina se bohužel Vojty nedočká, protože ten musel zaopatřit právě zemřelého dědečka. Druhý den opouští kolotoče vesnici a nešťastná Terina odjíždí na voze s mužem, kterého si musí na přání své rodiny vzít. Po mnoha letech se František setkává s manželem Teriny a dovídá se od něj smutnou zprávu, že Terina zemřela na záškrť dva měsíce poté, co se s Vojtou viděli naposledy. Z dřívějších soků se tak stávají lidé, které spojuje společná vzpomínka na Terinu. Hrubínovi nešlo v této knize o výpověď vzpomínky, a proto komponuje složitou skladbu s volným veršem. Forma veršů má jistou volnost a spontánnost. Stejně jako básnický jazyk, který zaznamenává především autorovy vzpomínky. Básníkovi se podařilo vyslovit úchvatnou i tesknou krásu mladé lásky. Děj příběhu je zde rozdělen do tří časových rovin, neustále z něj vystupuje a hned se do něj opět navrácí. Křídlovka se v tomto díle stává symbolem života i smrti. Hraje se na ní na venkovských pohřbech,

¹²Strnadel, Josef. František Hrubín. Praha: Československý spisovatel, 1980. s.114

svatbách i křtinách. Hrubín v jednom z veršů nazývá křídlovku „flíglhornou“, což je slovo, které přišlo z němčiny. Takových slov se užívalo v hojné míře v příhraničních oblastech. Je možné, že byl Hrubín touto mluvou ovlivněn a to především v období, kdy pobýval v pohraničním městečku Chlum u Třeboně. Používání takových slov je pro Hrubínovu pozdní tvorbu typické. Mnoho počestělých německých slov tak můžeme najít i v jeho divadelní hře *Srpnová neděle*, jejíž děj se odehrává v jižních Čechách. Sám autor přiblížil vznik skladby *Romance pro křídlovku* na jednom ze setkání s občany Chlumu u Třeboně. Tehdy jim řekl: „*Jak vzniká báseň? Tak třeba Romance pro křídlovku. Asi v padesátém roce jsem se pokoušel o tento námět, myslel jsem, že se k němu hodí pravidelné čtyřveršové sloky, přísně rýmované. Začal jsem - a musel jsem všechno zahodit. Až potom po létech, právě zde v Chlumu u Třeboně, jsem se k této látce vrátil, znovu jsem o ní přemýšlel. Trvalo to dost dlouho, asi tři neděle, než jsem přišel na to, jak vše napsat. To znamená, než si sama látka našla svůj tvar. Romance pro křídlovku vznikla ze zážitku z mladí, který je ovšem dále stylizován, další životní zkušenosti měly vliv na konečné vyjádření tohoto příběhu. Nelze jej už brát jako můj příběh osobní, už je to něco mimo mne...*“¹³

Epické a dramatické prvky jako například dialog, který se zde tak často objevuje, umožnily i filmové zpracování básně. V roce 1966 natočil režisér Otakar Vávra podle Hrubínovy předlohy film, který v následujících letech získal několik domácích i zahraničních ocenění. Na scénáři k tomuto filmu spolupracoval s Otakarem Vávrou i sám František Hrubín. V hlavní roli mladého studenta Vojty zda exceloval mladý Jaromír Hanzlík a kolotočářskou dívku Terinu ztvárnila v té době poměrně málo známá slovenská herečka Zuzana Cigánová. Skvělý výkon předvedl v roli Viktora slovenský herec Štefan Kvietik. Tento film zaujme každého diváka především lyrickým vyprávěním prostého příběhu. Kromě skvělé režie a vynikajících hereckých výkonů je mimořádná i hudba k filmu od Jiřího Srnky, která krásně dokresluje romantické záběry řeky Sázavy a podmanivou přírodu Posázaví.

Režisér Otakar Vávra v televizním medailonu o svém životě a díle kromě jiného vyprávěl i o vzniku tohoto filmu. Vzpomínal na spolupráci s Františkem Hrubínem nad filmovým scénářem, která podle něj byla ideální, i když se někdy nevyhnuli sporům. Ty vyplývaly z rozdílného pohledu na některé situace této básnické skladby a

¹³Šmaus, Zdeněk, Doležal, Vladimír. František Hrubín. Chlum u Třeboně: Dům Kultury ROH, 1976, s. 20

realizace ve filmu. Tyto umělecké spory řešili zajímavým způsobem. Na nějaký čas se přestali scházet a pouze si dopisovali. Přesto považuje O. Vávra *Romanci pro křídlovku* za jeden ze svých nejlepších filmů. Ve svém poutavém vyprávění dal režisér nahlédnout i do zákulisí filmového natáčení. Zaujala mě jeho slova o výběru představitele Vojtova dědečka. O. Vávra si pro tuto roli vybral F. Smolíka, který však jeho zajímavou nabídku z pověřivosti odmítl. Nechtěl před kamerou ztvárňovat postavu umírajícího člověka. Proto si nakonec Vávra pro tuto roli vybral zcela neznámého polského herce Janusze Strachotského, který tuto roli mistrovsky zvládl. Podobně tomu bylo i s výběrem kameramana filmu. O. Vávra nechtěl pro svůj film profesionálního kameramana, ale právě naopak mladého a nezkušeného člověka. Tím se nakonec stal neznámý Andrej Barla, který měl právě po absolutoriu filmové školy. Podle Vávrových slov byla i tato volba správná, neboť mladému kameramanovi se kromě jiného podařilo přiblížit překrásnou přírodu Posázaví.

Pro druhou polovinu básníkovy života je patrný postupný odklon od intimní lyriky ve prospěch rozměrnějších celků – prózu a drama nevyjímaje. Samotná lyrika, která byla Hrubínovi nejvlastnější, se tehdy nalézala v krizi. Proto se již neobjevuje tolik nových básnických sbírek, jako tomu bylo dříve. F. Hrubín vydává v roce 1963 *Hodinu zamilovaných*. V podstatě se jedná o výbor Hrubínovy milostné poezie z let 1931 a 1947. Podobně tomu bylo i s jeho dalším vydaným dílem, které se nazývá *Svit hvězdy umřelé* (1967). Jedná se o tři elegické zpěvy, které Hrubín napsal již v roce 1949 ke smrti Františka Halase. O rok později vydává dvě básnické skladby, ve kterých se opět navrácí do krajiny svého dětství. *Černá denice* byla věnována památce rodičů a sestry a je inspirovaná pocitem neodvratného odchodu. Oslavou kraje svého dětství byla skladba *Na březích Sázavy*.

Poslední básnickou sbírku, kterou vydal František Hrubín ještě za svého života, byly *Lešanské jesličky*. Básník vydal tuto poslední básnickou prózu necelý rok před svou smrtí. Jedná se o vánoční baladu, kterou Hrubín věnoval svému velkému příteli, malíři Jiřímu Trnkovi. Hrubín, jak již název naznačuje, se opět vrací do Posázaví, tentokrát však v zimním období. Tato balada je jistým podobenstvím mezi legendárním útekem do Egypta a osudnou cestou rodiny převozníka Padevěta do Lešan, která mohla skončit smrtí novorozence. I zde básník připomíná známá místa posázavské krajiny, jakými jsou kopec Běsná, Huštiny či Šiberný, která čtenáři již dobře znají z předchozích Hrubínových děl. Tentokrát je však celá posázavská krajina pod sněhem. Převozník

Padevět a jeho žena Marie s malým děťátkem se při mrazivé cestě do Lešan zastaví v jednom hostinci, aby si zde odpočinuli. Málem zde však došlo k tragédii, při které mohlo jejich dítě přijít o život. Dítě je však zachráněno a Padevětova žena Marie se se zachráněným dítětem stává symbolem vzkříšeného života a mateřské lásky. Hrubín připomíná těžký osud této mladé rodiny, kdy budou v létě žít převoznickou bídu a v zimě jen přežívat v místnosti u plotny. Autor vyjadřuje naději, že teplo domova přemůže jejich těžký život. Hrubín vložil mezi vlastní děj intermezza, ve kterých zaznívají úvahy o dětství, životě a smrti. O tom všem vypráví *Lešanské jesličky*, poslední Hrubínova kniha, která vyšla za jeho života. Po ní měla následovat ještě další - Lešanská zahrada, ale tu již básník nestihl napsat.

František Hrubín byl jedním z největších našich básníků milostné a přírodní lyriky. Především v raném období jeho tvorby lze najít v jeho básních charakteristické znaky, jakými byl například pravidelný rým, jambický rytmus, časté čtyřveršové strofy, zvukomalebnost a melodičnost. Hrubín byl často nazýván básníkem metafor. Ta byla pro jeho básnickou tvorbu typická. V jeho básních lze najít celou řadu obrazů, které se často i opakují. Jedná se například o obraz křídel, milování, lásky, řeky, letních nocí, zrodu a života. Již od počátku lze najít v Hrubínově poezii motiv smrti, který je pro něj tak typický a prolíná se celou jeho tvorbou. Častý je také jeho motiv hledání a nalézání smyslu lidského žití. Celé Hrubínovo dílo prostupuje nazírání v protikladech jako například život – smrt, láska – zmar, touha – skutečnost, země – vesmír, osobní úděl – osud lidstva. Z toho všeho tak lze vyčíst básníkův postoj k světu.

Někteří čtenáři vyčítají v Hrubínově poezii, že je příliš složitá a abstraktní. Na tuto kritiku reagoval František Hrubín slovy, která mě zaujala: „*Já si myslím, že poezii může rozumět každý, kdo si s ní dá trochu práce, protože poezie je práce a chce také na tom druhém, to znamená na tom, kdo jí má vnímat, aby jí věnoval své úsilí...*“¹⁴

3.3 Próza, překladatelská a dramatická tvorba

I když je František Hrubín znám především jako vynikající básník, ne každý ví, že jeho umělecký záběr byl mnohem širší. Kromě všeobecně známé tvorby pro děti napsal

¹⁴Šmaus, Zdeněk, Doležal, Vladimír. František Hrubín. Chlum u Třeboně: Dům Kultury ROH, 1976, s. 19

i několik divadelních her a próz. Poměrně málo je mezi čtenáři známá jeho překladatelská činnost, které se také velmi intenzivně věnoval. Pro počátek jeho tvorby byla typická poezie. V polovině padesátých let se Hrubín nespokojoval s vyjádřením svých pocitů v básnické řeči, ale objevila se u něj touha vyjádřit se také prostou formou vyprávění. Tuto tendenci naznačují i některé jeho starší básně, které byly napsány nejdříve formou povídky. Už před Jobovou nocí (1948) zamýšlel vydat drama. Ani myšlenka na prózu ho neopustila. Prvním prozaickým dílem byl *Doušek života*, který vyšel v roce 1949. Jedná se o básnickou prózu, ve které autor opěvoval podobná témata jako ve svých básnických sbírkách. Vypráví zde o svých rodičích, dědečkovi, babičce a ostatních blízkých ze svého okolí. Tyto své vzpomínky zasadil do místa svého mládí – do Lešan. Náměty této knihy nosil Hrubín stále v hlavě a přepracovával je až do konečné podoby, kterou se stala kniha *U stolu*. Ta byla vydána až v roce 1958 a zachycuje básníkovo dětství prožité na venkově. Časově zasadil děj této knihy do období první světové války a krátce po ní. Ústřední motiv celé knížky je stůl – znak domova, jeho štěstí a síly. Stejně jako v jeho básnických sbírkách se i v této próze nachází velké množství názvů místních rybníků, kopců a potoků. (Beránek, Ovčičko, Běsná). Kniha *U stolu* vznikala celých dlouhých devět let, ovšem s přestávkami. Kniha je nejen oslavou krajiny jeho dětství, ale i Hrubínova rodu.

Další významná prozaická práce Františka Hrubína byla *Zlatá reneta* (1964). Zlatá reneta je obrazem vnitřního života rozloženého člověka, který si ve svých padesáti letech najednou uvědomuje, že dosud žil mělce, bez lásky a v osamělosti. S nadějí se navrácí do kraje jeho mládí. Zde chce najít své stopy, z nichž se před tolika lety vydal na mylnou cestu do života a z nichž by nyní rád vykročil jiným směrem než tenkrát. V rodné vesnici se setkává se svou první láskou a s příbuznými. Chce se zbavit své lhostejnosti a pocitu marnosti. Při návratu do rodného kraje však hlavní hrdina přichází o iluze, jelikož se zde setkává s podobnou lhostejností, jaká je v něm. Lidé z jeho vesnice žijí a přemýšlejí podobně jako on. Hlavní hrdina zjišťuje, že je v jeho věku už pozdě začínat žít znovu a jinak, že ho jeho minulost už neopustí. Přesto však chce vyhrát zápas o svou budoucnost, přemoci osamělost a přiblížit se ke všemu lidskému. To je jediný pozitivní výsledek hrdinova návratu zpět do svého kraje, ke kterému dospěl. V závěru se objevuje starý hrubínovský motiv, když hrdina zjišťuje nelítostnou pravdu, že ho země odvrhla, ale zbyl mu vesmírný prostor, ve kterém se potácí. Tato Hrubínova próza je čtenářsky velmi náročná a namáhavá. Nutí čtenáře pozorně sledovat

promyšleně poskládané obrazy a komplikovaný hrdinův vnitřní hlas. Přes tuto myšlenkovou náročnost díla se pokusil režisér Otakar Vávra v roce 1965 převést toto náročné dílo na filmový pás. Hlavní roli hrdiny Jana skvělým způsobem ztvárnil Karel Höger, pro kterého tato role byla druhou příležitostí vytvořit postavu v Hrubínově díle. Tou první postavou byl básník Morák ve Vávrově adaptaci Srpnové neděle z roku 1960.

V roce 1966 Hrubín píše Dvě prozaická díla – *Bud'me všichni básníky* a *Drahokam domova*. Druhá z těchto knih byla vydána po básnickově smrti v roce 1976. Jedná se o výbor z Hrubínových publicistických prací. Kniha obsahuje básnickovy vzpomínky na vlastní čtenářské zážitky, komentáře ke knihám a projevy z besed a konferencí. Kromě toho zde píše o svých milovaných básnících a spisovatelích, kteří ovlivnili jeho vlastní tvorbu. Tak se zde můžeme setkat s krátkými statěmi o Boženě Němcové, J. V. Sládkovi, Petru Bezručovi, Karlu Tomanovi, Vilému Závadovi. V jedné ze statí vzpomíná na chvíle strávené s malířem Jiřím Trnkou, který byl jeho velkým přítelem. Hrubín o něm píše : „ *Nepřišel dobýt světa. Ale jako všichni naši velcí umělci ví přesně, odkud přišel. A čím přesněji to ví, tím větší je jistota, že ho svět sám půjde hledat a najde ho. Jiří Trnka je světový umělec, protože roste vertikálně. Jen tak dál vidíš, jen tak jsi vidět zdálky.*“¹⁵ V několika článcích se Hrubín vrací k některým svým literárním dílům, a to především k době, kdy je psal. Tak se v této knize krátce zmiňuje o dílech, jakými byly například Jobova noc, báseň Stalingrad a U stolu. Zaujala mě část jeho vyprávění o knize U stolu, ve které popisoval život v Lešanech a Břežanech za druhé světové války. Celý kraj byl tehdy evakuován pro vojenské cvičiště SS a jejich lešanská chalupa byla obývána důstojníkem SS. Po jeho odchodu zůstala chalupa v zuboženém stavu, což Hrubín popisuje svým typickým básnickým jazykem. „ *Obě chalupy jsou jako nebožky bez duše. Tatínek celý život shromažďoval teplo, nosil se s ním, chtěl ho shromáždit tolik, aby zbylo ještě na vnuky a pravnučky...ale lidské stavby udrží teplo jen živými. A tak se teplo nedaří přelít do studených světnic, v nichž už šedesát let nevzkřiklo novorozeně, nezaúpěla rodička, ale jež vydávají jen mrtvé.*“¹⁶

Posledním prozaickým dílem Františka Hrubína, které vyšlo ještě za jeho života, byly *Lásky* (1967). Jedná se o knihu vzpomínek, které básník věnoval svým literárním láskám. V jednotlivých kapitolách této knihy vzpomíná autor buď na autory či na jejich významná díla. V první kapitole popisuje své první setkání s poezií, kterému

¹⁵Hrubín, František. *Drahokam domova*. Praha: Albatros, 1976, s. 30

¹⁶Hrubín, František. *Drahokam domova*. Praha: Albatros, 1976, s. 119

předcházelo setkání s písní. V láskách se Hrubín zpovídá ze svého okouzlení Halasovými sbírkami.

Významná byla i Hrubínova publicistická činnost, která vyplývala především z jeho funkce redaktora, editora a člena ediční rady. Je autorem mnohých předmluv a doslovů, poskytl mnoho rozhovorů, napsal mnoho projevů, přesto je však patrné, že autorem všech jeho prozaických výtvorů je básník.

Mám-li hovořit o Hrubínově překladatelské činnosti, musím vyjádřit svůj nesmírný obdiv k tomu, z kolika cizích jazyků byl Hrubín schopen překládat. Až při bližším studiu jeho překladů jsem si uvědomila, kolik jazyků Hrubín ovládal. Mezi jeho překlady se totiž objevují díla z polštiny, ruštiny, ukrajinštiny, srbochorvatštiny a dokonce i z čínštiny a indických jazyků. Domnívala jsem se, že Hrubín překládal pouze z francouzštiny a němčiny. Oba jazyky totiž studoval na gymnáziu. Překladatelské činnosti se v podstatě věnoval průběžně celý život. O svých překladatelských začátcích vyprávěl posluchačům při jednom setkání v kinosále v Chlumu u Třeboně. Hovořil o tom, že jedním z prvních básníků, které si zamiloval a jehož básně začal překládat, byl Rimbaud. „*Už tehdy jsem zkusil některé básně přeložit, to jsem vlastně ještě překládal ve škole pod lavicí, například Rimbaudovu Ofélii. A zrovna tak to bylo s Verlainem. Několik básní jsem si přeložil, pak jsem toho nechal...*“¹⁷ Jak jsem již zmínila v jedné z předchozích kapitol, používal Hrubín na počátku své kariery pseudonymy. Od roku 1930 začal své verše podepisovat už svým vlastním jménem, ale své básnické překlady vydával i nadále pod jmény K. Vlášek či B. Červený. Dělal to z toho důvodu, aby v jedné publikaci nebylo příliš mnoho překladů podepsaných jeho jménem. V jeho překladatelských počátcích byl nejvíce ovlivněn francouzskými básníky. Když v době druhé světové války překládal Verlainovu báseň Bělostný měsíc, pustil se do překladu, ale vlastně to ani nebyl překlad, byla to spíše jeho vlastní improvizace. Tato báseň měla zcela zvláštní atmosféru míru a klidu, která dokázala Hrubína na chvíli vytrhnout z kruté reality války. Později tento zážitek Hrubín zpracovával ve vlastní básni *Noc z Verlainem*. Dává zde do protikladu mír a klid, který vychází z Verlainovy básně, s krutostmi války.

¹⁷Šmaus, Zdeněk, Doležal, Vladimír. František Hrubín. Chlum u Třeboně: Dům Kultury ROH, 1976, s. 20

V mém náletovém zavazadle
několik básní z Veirlaina.
Čekals, že zhaslé světlo ještě zhasne.
Tak zhoustlo ticho po tom vytí,
že mezi stránkami se vzňal
bělostný měsíc z jedné básně –
bělostný měsíc,
bratr lun.

(Noc s Verlainem)¹⁸

Dalším z francouzských básníků, jehož verše přeložil, byl Raoul Ponchon. Na verších tohoto Francouze se Hrubínovi zamlouval jeho optimistický pohled na svět a jeho láska k životu. K jeho oblíbeným francouzským básníkům, jehož některá díla přeložil, patřil Charles Baudelaire. S ohledem na to, že se Hrubín zabýval tvorbou pro děti, je pochopitelné, že mezi jeho překlady lze najít pohádky a dětské básně. Asi neznámější je překlad Pohádky o rybáři a rybce od A. S. Puškina a celá řada francouzských pohádek a bajek, stejně jako i německých pohádek. Posledním Hrubínovým překladem měl být Rostandův Cyrano z Bergeracu. Tento překlad však již Hrubín nedokončil. Přesto lze najít v Hrubínově překladatelské činnosti ohromné množství krásných překladů z mnoha jazyků.

O šíři Hrubínova talentu svědčí i fakt, že za svého života napsal několik divadelních her. První pokus napsat divadelní hru spadá do období druhé světové války, kdy si přečetl českou renesanční báseň z 15. století, kterou napsal syn českého krále Hynek z Poděbrad. Ta báseň se jmenovala Májový sen a Hrubína zaujala. Podle ní později napsal veršovanou lyrickou hru. S dramatem měl zkušenosti, protože přeložil několik cizích divadelních her, které se hrály na pražských scénách, včetně Národního divadla.

Měl tedy dostatek zkušeností pro napsání vlastní hry. Když hru po válce dokončil, dal ji přečíst E. F. Burianovi, který mu však doporučil, aby hru přepracoval. Hrubín ji nakonec zahodil.

A tak se jeho první divadelní hrou stává Srpnová neděle, která byla uvedena na scénu národního divadla v roce 1958. Touto divadelní hrou se podrobněji zabývám v další části mé práce. Kromě Srpnové neděle napsal Hrubín ještě tři další divadelní hry

¹⁸ Hrubín, František, Křídla lásek mých. Praha: Pulchra, 2010, s.171

– *Křišťálová noc* (1961), *Oldřich a Božena aneb Krvavé spiknutí v Čechách* (1968) a *Kráska a zvíře* (1970).

V *Křišťálové noci* popisuje Hrubín drama lidských vztahů, které se vyhroutily v atmosféře venkovské pouťové letní noci. Hrdinou hry je spisovatel Josef Struna, který tráví svou dovolenou na vesnici, kde prožil dětství. Zde se setkává s rodinou svého strýce, ve které razantně vládne jeho manželka. Hrubín dokonale vykresluje charaktery všech hrdinů. Tato hra má výraznou básnickou působivost. *Křišťálová noc* byla uvedena v Národním divadle, nesklidila však tak velký úspěch jako předchozí *Srpnová neděle*. Přesto se této hře dostalo jak rozhlasového tak i televizního zpracování.

Hrubín měl velké přání napsat opravdu českou hru, ve které by divákům ukázal typické rysy české povahy. Pro námět své třetí divadelní hry se vrátil do historie. V roce 1968 tak měla premiéru hra *Oldřich a Božena*. Tato hra nás přenese na samotný počátek historie našeho státu. Autor zde odkrývá kruté mocenské boje a dává je do protikladu s dramatem nejzákladnějších vztahů mezi mužem a ženou. Popisuje zde obraz doby zápasů o moc, které vyvrcholily připravovanou vraždou, aby nebyl oslaben německý vliv v Čechách. V kontrastu tohoto motivu hry stojí vztah knížete Oldřicha a chudé dívky Boženy, se kterou čeká dítě. Motiv dítěte sem pronikl z básnickovy lyrické tvorby. I tato divadelní hra byla zfilmována a u jejího zrodu stál opět známý režisér Otakar Vávra. V roce 1984 převedl Hrubínovu divadelní hru do filmové podoby a hlavní role vytvořili Jiří Bartoška a Ilona Svobodová.

Poslední divadelní hrou, kterou Hrubín napsal krátce před svou smrtí, byla *Kráska a zvíře*. Jedná se o známou starofrancouzskou pohádku, která vypráví o všemocné lásce a především o tom, že láska dokáže i zázrak. Hrubín tuto starou pohádku zpracoval po svém a upravil ji takovým způsobem, aby mohla být uvedena na přírodním jevišti českokrumlovského zámku. Zde ještě za jeho života byla v roce 1970 uvedena její premiéra. Tiskem však vyšla tato hra až po básnickově smrti v roce 1972. Hrubínovo zpracování je lyrické, nepostrádá humor a písničky zde odlehčují pochmurný děj pohádky. I této pohádce se dostalo filmového i televizního zpracování. Hrubín chtěl v psaní her pokračovat, ale jeho předčasná smrt jeho tvorbu navždy přerušila.

3.4 Hrubínova tvorba pro děti

Není snad člověka, který by neznal Hrubínovy dětské verše. Hrubínova tvorba pro děti je neoddělitelnou součástí jeho díla a díky ní získal básník velkou popularitu. Jeho dětské verše se dostaly do povědomí malých čtenářů, ve kterém zůstanou po celý život. Během své básnické kariéry napsal Hrubín na čtyřicet dětských knížek. Postupně přecházel od říkadel, hádanek, písniček a humorných veršů k pohádce, veršované i psané prózou. O tom, jak Hrubín psal své dětské básničky, říká: *„Verše pro děti jsem tvořil spontánně. Ze zkušenosti, ať už to byla zkušenost z dětství nebo zkušenost otcovská, rojilo se množství námětů a obrazů, zdánlivě nevyčerpatelných, a pak stačil malý popud – písnička, kterou jsem zaslechl z oken školy, první neobratný dětský krůček, drobný děj přírodní – a už se to říkalo, sloka a někdy celá básnička vznesly se tak lehce jako bělásek ze zelné slávky.“*¹⁹

Františka Hrubína přivedla k dětskému veršování jeho praktická životní zkušenost. Když se mu narodila jeho dcera Jitka, hledal v knihkupectví knížky s dětskými říkankami a básničkami, které by byly vhodné pro nejmenší děti. Takových knížek však byl velký nedostatek. A tento fakt ho donutil k tomu, aby sám začal skládat dětské básničky a říkanky. Tímto způsobem napsal pro svou malou dcerku asi čtyřicet říkanek, Později se rozhodl udělat z nich knížku a vydat ji. Touto prvotinou napsanou pro malé děti byla kniha říkanek „Říkejte si se mnou“, která vyšla v roce 1943. Kromě mnoha nezapomenutelných básniček a říkanek si všichni čtenáři této knihy jistě vzpomenou i na překrásné ilustrace Jiřího Trnky, který velkou část Hrubínových knížek ilustroval. V těchto případech maloval Trnka své obrázky podle již napsaných básniček a veršů. Mnohdy však vznikaly některé Hrubínovy verše obráceným postupem, a to že básník je psal k již hotovým obrázkům. Takovým způsobem vznikly básně k obrázkům Josefa Mánesa, Josefa Lady, Josefa Čapka či Maxe Švabinského. Asi nejznámější knížkou, která vznikla tímto způsobem, byl Ladův veselý přírodopis a Modré nebe Josefa Čapka. Obzvlášť s verši pro druhou jmenovanou knížku byl Hrubín velmi spokojen a sám o kresbách Josefa Čapka řekl: *„Obrázky Josefa Čapka jsou tak sugestivní, že tě do svého*

¹⁹ www.kultura.idnes.cz

ovzduší přímo vtáhnou a chvíli máš závrať, než se v jejich světě rozkoukáš.“²⁰

Hrubín napsal tolik krásných knížek pro děti především proto, že dobře znal dětský svět, že dětem rozuměl a měl je rád. Radosti a starosti, které souvisí s výchovou dětí, poznal Hrubín sám na svých dvou dětech. Své první dětské verše psal pro malou Jitku a když se mu narodil syn Vít, začal psát i pro něj. Známá je například jeho kniha hádanek s názvem „Vítek hádá dobře“. Bezprostřednost a otevřenost, dva typické rysy dětského chování, poznal Hrubín na mnohých besedách pro děti, kterých se často zúčastňoval.

František Hrubín zcela jistě patří k nejvýznamnějším básníkům, kteří psali pro děti. Pozvedl dětskou báseň a svým příkladem ukázal ostatním básníkům, že psát pro děti není něco méněcenného. Vzorem pro něj byla dětská poezie J. V. Sládka. Zdrojem Hrubínovy básnické tvorby pro děti byly zcela jistě jeho nezapomenutelné zážitky z dětství. Když začal Hrubín počátkem čtyřicátých let psát verše pro děti, měl již tehdy přesnou představu, jak mají tyto verše vypadat. Národní říkadla byla pro Hrubína těmi nejlepšími básněmi pro nejmenší děti. Jsou prostá, přirozená a lehká k zapamatování. To platí pro všechny Hrubínovy dětské básničky a říkanky. Prostota, jednoduchost, přirozený rytmus a rým – to jsou hlavní znaky jeho poezie pro děti, zatímco jeho básnická tvorba pro dospělé je plná metafor a symbolů. Zde spatřuji genialitu Františka Hrubína, který byl na jedné straně schopen napsat jednoduchá říkadla pro děti a na straně druhé komplikované a složité verše pro dospělého čtenáře. Když si pročítám některé verše z jeho básnických sbírek, připadá mi jejich text obtížný a často i těžko srozumitelný. Ani se mi nechce věřit, že autorem těchto veršů je člověk, který napsal -

„Vezmi žlutou tužku,
Namaluj mi hrušku
A pod hrušku taliř.
Sláva, ty jsi malíř.“

a mnoho jiných podobných veršů, které jsem jako malé dítě tak ráda četla a dodnes si je pamatuji.

Sám Hrubín byl přesto ke své tvorbě pro děti často kritický a úspěch svých dětských knih přičítal výtvarníkům a to především J. Trnkovi a A. Zábranskému. Tvrdil, že to byly především krásné obrázky zmiňovaných ilustrátorů, které přinesly úspěch jeho veršům, zatímco on sám jako autor těchto veršů stojí v pozadí. Samozřejmě to byla přehnaná skromnost, neboť v těchto případech došlo k mimořádnému souladu

²⁰Strnadel, Josef. František Hrubín. Praha: Československý spisovatel, 1980. s.141

ilustrátorovy a básnickovy práce. Hrubín si totiž práce ilustrátorů velice vážil, snad to bylo i tím, že on sám nebyl moc dobrým malířem. Při zajišťování materiálů pro tuto diplomovou práci se mi dostal do rukou obrázků malého Františka, který je dodnes uložen v knihovně v Chlumu u Třeboně. Na tomto obrázku lze spatřit dům, dragouna, četníka, kohouta, Turka a očíslované obrázky jakého si fiktivního příběhu (viz. příloha č. III).

Hrubín si uvědomoval, že je velice důležité, aby došlo k souznění vidění výtvarníka s viděním básníka. I když se oba vyjadřují rozdílným způsobem, je pro ně důležité, aby jak básník tak i malíř podobně vnímali svět dítěte. A tohoto mimořádného souladu se Hrubínovi podařilo docílit především s Jiřím Trnkou.

Hrubín, jak jsem již zmínila, vydal svou první knihu pro děti v roce 1943 a poslední dětskou knihou bylo „Letadlo se skokany“ z roku 1968. V tomto období napsal celou řadu krásných knížek, ze kterých lze připomenout ty nejznámější - *Zasadil dědek řepu* (1947), *Zvířátka a petrovští* (1947), *Kuřátko a obilí* (1953), *Pohádka z tisíce a jedné noci* (1956), *Špalíček pohádek* (1957), *Sviť sluníčko, sviť* (1961)...

František Hrubín je zcela jistě jedním z největších představitelů české literatury pro děti a mládež. Je i zakladatelem její nové vývojové etapy. Svým dílem dokázal, že i tvorba pro děti může mít uměleckou hodnotu a nenachází se na okraji ostatní umělecké literatury.

4 František Hrubín a jižní Čechy

4.1 Krajiny Františka Hrubína

V životě Františka Hrubína, jak jsem již uvedla v předchozí kapitole, hrála významnou roli tři místa. Samozřejmě to byla Praha, ve které básník celý svůj život žil a tvořil, kde se setkával se svými přáteli - básníky, spisovateli, malíři. I když zde prožil celý svůj život, neobjevuje se téma Prahy v jeho díle tak často, jako je tomu u dvou zbývajících míst. Mnohem více se v jeho dílech objevují motivy z Posázaví, odkud pocházela jeho rodina a kde měl mnoho příbuzných a přátel. Jméno Františka Hrubína je pevně spojeno především s vesnicemi Lešany a Břežany i dalšími místy, která se objevovala v převážné části jeho díla. K těmto místům patří například kopec Běsná, Pěnkavský jez, Vensov, Rybárna, Netvořice, Krhanice, Huštiny, Chleby, Jáchym, Kamenný Přívoz, Požáry, Obcizny, Třepí hora, Nový rybník, Ovčička, Beránek a mnoho jiných. To všechno jsou jména, která utvářela krajinu Hrubínova dětství a později i dospělosti. Pro pražského rodáka byl tento kraj mezi Sázavou a Vltavou ohromným zdrojem inspirace a obrazem opravdového života. Posázaví se tak stalo dějištěm Hrubínovy poezie i pozdějších próz a některých dramat. Do tohoto kraje, kterým byl tak okouzlen, zasazuje příběhy lásky a smrti, setkává se zde s dějinami a s vědomím lidského rodu. Ne náhodou nazývá František Hrubín Posázaví krajinou svého rodu. Rodina, kořeny, pospolitost, rod, pokolení – to jsou v Hrubínově tvorbě pojmy, které lze najít ve většině jeho děl. Důležitou roli hraje pro básníka především malebná příroda, kterou ve své přírodní lyrice tak rád popisuje.

Hrubín věnoval této etapě svého života vzpomínkovou knížku *U stolu* s podtitulem *Obrázky z venkovského dětství*. Celá kniha je prostoupena jeho láskou k tomuto kraji a řece Sázavě, jak o tom ostatně svědčí básníková slova: „*Skály a kameny vystrkují z proudů a peřejí hlavy jako průvod obrů, kteří se zpod země protlačili k slunci jen čelem a temenem. Nemohu od nich odtrhnout oči: Nikdy se nezastaví, jdou a jdou proti proudu a od úst pod vodou kypí navrch chladný zlatozelený var.*“²¹

²¹ Homolová Richterová, Nikola. Krajiny Františka Hrubína. Praha: Vydáno vlastním nákladem, 2011 s. 80

Do kraje svého mládí se Hrubín vracel po celý život, a to i v době, kdy již pobýval v Chlumu u Třeboně.

Jihočeské městečko Chlum u Třeboně objevil František Hrubín náhodně. V 50. letech hledal místo, kde by mohl trávit v letních měsících svou dovolenou a cesta ho zavedla nejprve na Vysočinu. Ta se však Hrubínovi nezalíbila, a proto, když mu poradili jeho přátelé Chlum u Třeboně, přijel se v roce 1950 do tohoto malebného městečka podívat. Chlum a krásná okolní krajina ho ihned uchvátily a od tohoto roku sem začal Hrubín jezdit pravidelně. Po lešanské krajině se básníkovi na jihu Čech otevřel zcela nový prostor. Ačkoliv básník tvrdil, že mu chlumecká krajina připomíná Lešany, mají obě krajiny zcela rozdílný charakter. Kopcovitý terén, balvany a údolí Sázavy a na druhé straně rovina, ohromné vodní plochy, lužní lesy. Dvě naprosto rozdílné krajiny. Přesto však lze jejich sblížení i rozdíly odkrýt v *Mém zpěvu* (1956). Hrubín v tomto díle promítá do nové krajiny svůj dosavadní život, takže samozřejmě i Lešany a vše, co je s nimi spojeno. Přes Hrubínovo tvrzení o podobnosti obou těchto krajin můžeme najít v jedné z jeho básní poněkud odlišný pohled, který naznačuje, že si básník byl vědom rozdílností mezi oběma krajinami.

„Vidíš však jiný kraj než svůj, vážnější zdá se
duby hráz ve spárech drží, holubí v ní stín
jas rozkřídlených vod v dálce uží se v klín
a vlny modravé mlčky z nazlátlých vijí
třpyt za třpytem a lesk doušky dlouhými pijí.“
(Můj zpěv)

Ať jsou si tyto dvě krajiny podobné či rozdílné, nic to nemění na faktu, že Hrubín většinu svého volného času trávil na sklonku svého života v Chlumu u Třeboně. Většina jeho děl vznikala v 50. a 60. letech právě zde. Tak tomu bylo například i s jedním z jeho posledních děl, jehož děj je situován do Posázaví. Hrubín totiž napsal *Lešanské jesličky* v Chlumu u Třeboně. Dochází zde k prolnutí obou krajin - lešanské i chlumecké. K podobnému splynutí Hrubínových krajin nedochází pouze v Lešanských jesličkách, ale i v celé řadě jeho dalších děl.

4.2 F. Hrubín a Chlum u Třeboně

Místem, se kterým je spjato posledních dvacet let života Františka Hrubína, je Chlum u Třeboně. Jedná se o malé městečko nedaleko rakouských hranic, které leží uprostřed mnoha rybníků a rozlehlých lesů. V současnosti zde žije okolo dvou tisíc obyvatel.

Historie Chlumu u Třeboně sahá až do 13. století, kdy se o něm zmiňuje zápis v kronice v souvislosti se zemskou stezkou, která vedla v blízkosti tehdejší tvrze Chlum. Vliv nedalekého Rakouska se v minulosti projevoval německým pojmenováním této tvrze – Chlumetz. Význam Chlumu vzrostl až v 16. století v souvislosti s vybudováním chlumecké rybníční soustavy. Jestliže symbolem třeboňské rybníční soustavy byli Jakub Krčín z Jelčan a Štěpánek Netolický, zůstal autor chlumecké rybníční soustavy pro mnohé neznámý. Jednalo se o Mikuláše Rutharda z Malešova, který zde vystavěl sice ne tak rozlehlou, ale ve své podstatě geniální soustavu rybníků. Jeho vrcholným dílem byl rybník Hejtman, který se nachází přímo v centru obce. Jestliže to byly právě Ruthardovy rybníky, které povznesly význam Chlumu, pak druhým významným mezníkem pro rozvoj tohoto městečka byl vznik skláren. Paradoxem je fakt, že u zrodu chlumeckých skláren stál známý arcivévoda František Ferdinand d'Este. Ten totiž v Chlumu získal malý lovecký zámek a v jeho blízkosti nerad viděl hlučný a prašný podnik železáren, a proto je bez dlouhého rozmýšlení zrušil. Netušil však, že v prostorech bývalých železáren bude za několik let zahájena sklářská výroba. Do nově zřízené chlumecké sklárny byli povoláni především němečtí sklářští dělníci, kteří se sem přistěhovali i se svými rodinami. Tak zde vznikla početná německá kolonie, která zde existovala až do konce druhé světové války. Tehdy vzniká národní podnik Český křišťál, který Chlum proslavil po celém světě. V době, kdy v Chlumu u Třeboně žil František Hrubín, vyváželo se chlumecké sklo do 37 zemí celého světa.

Kromě malebné krajiny s množstvím rybníků může Chlum nabídnout i dvě významné historické památky. První z nich je barokní kostel Nanebevzetí Panny Marie, který je dominantou obce. Druhou historickou památkou Chlumu je bezesporu barokní zámek, který je spjat s již zmíněným arcivévodou Františkem Ferdinandem d'Este. Právě odtud odjížděl v roce 1914 do Sarajeva. V okolí zámku je rozlehlý park, který František Hrubín při svých procházkách často navštěvoval. Po první světové válce se

chlumecký zámek stává rekreačním střediskem ministerstva zemědělství. Své chvíle odpočinku zde tehdy strávili mnozí z nejvyšších prominentů jako například tehdejší ministr zahraničí Dr. E. Beneš. Kromě politiků přijížděli do Chlumu i mnozí významní umělci, spisovatelé, hudební skladatelé a herci, kteří zde trávili své dovolené. Patřili k nim například Karel Poláček, Antonín Sova, K. M. Čapek Chod a dokonce Karel Čapek a spisovatelka Gabriela Preissová. Chlum rád navštěvoval i Oskar Nedbal, který se aktivně účastnil na kulturním dění v obci, a to zejména jeho spoluprací s chlumeckým pěveckým sborem *Ozvěna*. Z dalších představitelů hudebního života to pak byl především Vítězslav Novák, jehož *Jihočeská svita* se zrodila právě v Chlumu. Sám o jejím vzniku řekl: „*Hudba Jihočeské svity je zcela prodchnuta ovzduším tohoto kraje, kde zrak objímá mírně zvlněné obzory, kde krok tichne v šeru hlubokých lesů nebo se zastaví na březích mlčenlivých rybníků, kde myšlenka zalétá do dávných dob, kdy země duněla pod těžkými vozy husitských bojovníků. Šťastná náhoda přivedla mě do Chlumu u Třeboně a otevřela mi oči pro veškerou nádheru jihočeské krajiny. Jezdím nyní na náš jih každoročně na několik týdnů a vzdálen odtud mám pocit, jako bych byl k tomuto kraji neviditelnými vlákny připoután.*“²² V období první republiky se Chlum stal velkou módou pro mnohé kulturní či politické osobnosti. Platilo tehdy, kdo nebyl alespoň jednou na letním bytě v Chlumu, byl ve společnosti chápán jako člověk společensky bezvýznamný.

Franišek Hrubín přijel poprvé do Chlumu u Třeboně v roce 1950 a od té doby sem začal jezdit pravidelně. Jezdil sem sám či se svou rodinou a pronajímal si dva malé pokoje v místním hostinci U Frantíků. Tento hostinec se nachází na náměstí nedaleko od kostela. Zde žil F. Hrubín se svou rodinou ve velice skromných poměrech. Na pokojích nebyla zavedena voda, pro tu si musel Hrubín chodit na dvorek. Zařízení obou pokojíků bylo velice jednoduché – postele, skříň a stůl. Hrubín vzpomínal, že v okně jeho pokoje chyběly tři tabulky skla. V jakých podmínkách zde básník žil, si může udělat představu každý filmový divák, který viděl Vávrův film *Srpnová neděle*. V jednom z Hrubínových pronajatých pokojů byly filmovány scény rodiny Mixových. Do hostince U Frantíků jezdil Hrubín se svou rodinou několik let a když se mu naskytla možnost koupě domku, ihned ji využil. V roce 1955 zakoupil domek na náměstí, který se nachází několik desítek metrů od hostince U Frantíků a přímo naproti kostelu. Hrubín tento domek zrekonstruoval a upravil do dnešní podoby (viz. příloha č.IV).

²² Liška, Tomáš. Chlumský zpravodaj Hejtman. březen 2001,s.1

Z tohoto malého domku vycházel na časté procházky po Chlumu a jeho okolí. Přírodu Chlumecka si oblíbil natolik, že zde především v 60. letech trávil veškerý svůj volný čas. Do svého domku na náměstí si zval své přátele, z nichž většina byla z uměleckých kruhů. Tím, že ve svých tehdejších dílech popisoval krásu Chlumecka, se stalo toto městečko známým a přilákalo sem mnoho turistů. Nevědomky se tak zasloužil o to, že se Chlum stal v 60. a 70. letech vyhledávanou rekreační lokalitou.

Po smrti Františka Hrubína zůstal jeho domek na náměstí několik let opuštěný. Z jeho rodiny sem občas přijel básníkův syn Vítek, který však v 70. letech emigroval do USA, a proto dům zůstal po mnoho let zcela prázdný. V několika posledních letech sem občas zajíždí Hrubínova dcera Jitka se svou rodinou.

František Hrubín se během svého života natolik sžil s Chludem a jeho občany, že bylo naprosto pochopitelné, že mu bylo v roce 1960 uděleno čestné občanství. Při této příležitosti tehdy řekl :

„ Vážení a drazí spoluobčané! Ted' už mohu užít toho slova. Poděkovat několika větami je málo. Pocta, kterou mi prokazujete a které si já i moje rodina velice vážíme, si zaslouží trvalejšího díku. Mám Chlum rád, jako bych se tu narodil. Znáám vás skoro všechny. Vás i vaše děti. Vzpomínám, jak si hrávaly u Hejtmanu nebo na náměstí, a dnes jsou to už dospělí lidé a sami už mají rodinu. Tak jsem nějak přes vás, vaše děti, přes děti vašich dětí účastníkem koloběhu života u vás. A též skrze ně i vás cítím příslušnost k tomuto hezkému kraji. Proč mám Chlum rád a proč je mi u vás dobře, o tom jsem promluvil často v některých svých pracích. Poprvé jsem sem přijel jako 40letý mladík. Dík Chlumu a vodě Hejtmanu jsem, jak doufám, mladíkem zůstal i dnes. A též dík Chlumu pracuji mnohem víc a mnohem intenzivněji, než jsem pracoval dříve. Děkuji vám opravdu ze srdce. Ten pravý dík a poděkování se projeví v mé další práci pro Chlum. Pro náš Chlum, pro tuto krásnou a spanilou končinu jižních Čech.“²³

Františka Hrubína připomíná v současnosti nejen jeho dům na náměstí, ale i pomník, který byl v roce 1991 slavnostně odhalen v zámeckém parku (viz. příloha č.V). Pomník se skládá z granitového podstavce a básnickovy busty. Na podstavci jsou vyryta Hrubínova slova, která jsem použila jako motto této práce.

Nedaleko od tohoto pomníku byla v 80. letech v místním kulturním domě zřízena

²³Šmaus, Zdeněk, Doležal, Vladimír. František Hrubín. Chlum u Třeboně: Dům Kultury ROH, 1976, s. 11

Siň Františka Hrubína. Nacházely se zde málo známé fotografie básníka a jiné dokumenty, které připomínaly jeho působení na jihu Čech. Tato siň však byla bohužel před několika lety zrušena.

Přesto však občané Chlumu u Třeboně na svého milovaného básníka nezapomínají. Významnou vzpomínkovou akcí byla slavnost ke 100. výročí narození Františka Hrubína. Tato slavnost se konala 29. srpna 2010 v Domě kultury Chlumu u Třeboně. S ukázkami z Hrubínova díla zde vystoupili žáci základní školy. Hlavním hostem vzpomínkového večera byl známý herec Luděk Munzar, který vzpomínal na svá osobní setkání s F. Hrubínem při natáčení Srpnové neděle. Mezi hosty byli i herci plzeňského divadla J. K. Tyla, kteří zde vystoupili s několika úryvky z Hrubínových divadelních her. Kromě těchto hostů bylo na tuto akci pozváno několik místních pamětníků, kteří se s Hrubínem znali. Tato vzpomínková slavnost byla vyvrcholením výstavy o životě a díle F. Hrubína, která byla otevřena v místním Domě kultury. U příležitosti této slavnosti byl vydán propagační leták s programem celé slavnosti, fotografiemi a významnými daty Hrubínova života (viz. příloha č. VI).

Posledním počinem týkajícím se života Františka Hrubína na jihu Čech bylo v roce 2011 vydané DVD. Autoři tohoto snímku poutavým způsobem přibližují divákovi osobnost známého básníka a jeho život v Chlumu u Třeboně. V tomto snímku vystupují i místní pamětníci. Jedním z nich byl i P. Frantík, syn hostinského z hospody U Frantíků, ve které si Hrubín, jak jsem již uvedla, několik let pronajímal pokoje. Druhým pamětníkem byl Miloslav Smrž.

Jsem velmi ráda, že chlumečtí občané na Františka Hrubína nezapomínají a že i s odstupem času pořádají podobné akce, které připomínají tohoto vynikajícího básníka a člověka.

4.3 Vzpomínky pamětníka

Jedním z chlumeckých občanů, kteří stojí za většinou z těchto vzpomínkových akcí, je pan Miloslav Smrž. Ten se v 60. letech v Chlumu u Třeboně seznámil s Františkem Hrubínem a stal se jeho přítelem. Navštívila jsem osmdesátiletého pana Smrže, aby se se mnou podělil o vzpomínky na Františka Hrubína.

Miloslav Smrž se narodil 6. 1. 1932 v Chlumu u Třeboně, kde žije dodnes. V mládí se vyučil cukrářem a měl to štěstí, že ihned po vyučení získal místo cukráře na Pražském hradě. Zde potkával mnoho významných osobností z politického a uměleckého života. Po 25. únoru 1948 došlo na Pražském hradě k velkým změnám, které se dotkly i pana Smrže. V roce 1949 byl přerazen do výroby, jak bylo pro tuto dobu typické. Poté vystřídal celou řadu zaměstnání, aby se nakonec stal opravářem automobilů v chlumeckých dílnách. Právě díky své profesi se seznámil s Františkem Hrubínem. Ten totiž přišel do místních dílen, aby mu zde opravili jeho vůz. Opravu na jeho voze provedl mladý M. Smrž, a tak se blíže seznámil s Františkem Hrubínem. Od té doby se mu staral pan Smrž o auto pravidelně, kdykoliv to bylo nutné. Tímto způsobem se oba sblížili a stali se přáteli. Mladý pan Smrž blíže poznal nejen F. Hrubína, ale i jeho manželku a obě děti. Pan Smrž vzpomíná na jednu návštěvu den před Štědrým večerem, kdy přišel František Hrubín s celou rodinou na návštěvu. Při podobných návštěvách a setkáních měl M. Smrž možnost blíže poznat Františka Hrubína jako člověka. Poznal ho jako velice skromného, čestného a obyčejného člověka, který se nikdy nepovyšoval nad ostatní a nedával najevo, že je významný umělec. Choval se vždy naprosto přirozeně a dobrosrdečně. Nečinilo mu žádný problém se na chvíli zastavit a popovídat s jakýmkoliv člověkem. Podle M. Smrže neměl F. Hrubín rád okázalost a povýšenost. Nerad se obklopoval lidmi, kteří si ho více než jako člověka vážili jako slavného a vlivného umělce. Takto znal Františka Hrubína nejen M. Smrž, ale všichni občané Chlumu, kteří se s ním osobně setkali. Podobně jako M. Smrž charakterizovali F. Hrubína i někteří další chlumečtí pamětníci, jako například J. Gabrhel, F. Frantík či L. Kosová. Prvně jmenovaný pozval F. Hrubína do skláren Český křišťál, kde pracoval jako návrhář sklářských výrobků. Jak vzpomínal, byl básník nadšen sledováním náročné sklářské práce. Strávil zde několik hodin u sklářských pecí, kde se zaujetím sledoval vznik sklářských výrobků a obdivoval mistrovství sklářů. Z obdivu k této náročné práci se motiv skláře a výroby skla objevuje v několika básních Mého zpěvu a v Srpnové neděli. F. Hrubín si velmi vážil práce návrháře Jana Gabrhela, který proslavil české sklo na desítkách výstav po celém světě.

Pan Smrž se ve svých vzpomínkách vrací k mnoha setkáním s vynikajícím básníkem. Často spolu sedávali u jednoho stolu v hostinci U Frantíků. Paní Jarmila Hrubínová jim točila pivo a pomáhala v kuchyni. Několikrát se zde pan Smrž setkal i s Hrubínovým přítelem, pěvcem národního divadla, panem Celerinem. Po smrti

F.Hrubína nosil M. Smrž dlouho v hlavě nápad, aby nad stůl, u kterého Hrubín sedával, byla umístěna nějaká vzpomínka na tohoto výtečného člověka. Desítky dnů se snažil napsat text o slavném básníkovi. Často, když něco napsal, to nespokojeně zmačkal a zahodil. Pak ho napadly následující verše, které odnesl ke svému příteli Janu Gabrhelovi, který k nim vytvořil obraz. Tento obraz pověsili nad stůl v dnešním hostinci U Klimasů (U Frantíků). Můžeme na něm číst následující verše-

Básněmi a slovem
vznášel se v oblacích.
Ten veliký dar
byl mu dán.
Tichý a pokorný,
po zemi chodil jen.
Dlouhá léta tu
s námi žil, jako
jeden z nás.
Chlumem buď pozdraven.
(viz. příloha V)

Tato vzpomínka chlumeckých občanů na svého milovaného básníka potěšila i paní Hrubínovou, která panu Smržovi osobně poděkovala. Pan Smrž byl i u toho, když do Chlumu u Třeboně přijel Hrubínův vnuk Vítek. Ten vyhledal Miloslava Smrže a když se sešli požádal ho, aby mu vyprávěl o jeho dědečkovi. Mnohé o něm slyšel od svého otce Vítka, mnohé si o něm i přečetl, ale chtěl to také slyšet od někoho z Chlumu, kdo ho osobně znal. Hrubínův vnuk v té době žil v Los Angeles.

Při našem setkání vzpomínal několikrát M. Smrž na jeho otce Víta Hrubína, se kterým si dopisoval a občas i setkával v Chlumu. Vít Hrubín se narodil v roce 1946 a stal se režisérem. Převážně režíroval v tehdejší Československé televizi. Natočil poměrně známou filmovou komedii s Jiřím Lábusem a Oldřichem Kaiserem v hlavní roli Velká sázka o malé pivo. Poté emigroval do USA, kde strávil několik let. Po roce 1989 se vrátil zpět do Čech a pokračoval v práci režiséra. Zemřel poměrně mlád ve věku 49 let. M. Smrž si vzpomíná na Vítkovu návštěvu před jeho emigrací do USA. Tehdy za ním přišel domů a nabídl panu Smržovi k odkoupení svůj automobil. Jednalo se o vůz, se kterým do Chlumu jezdil František Hrubín a o který se mu M. Smrž staral. Vypili spolu lahev vína a rozloučili se. Když se později M. Smrž dověděl o Vítkově emigraci, pochopil, že se s ním mladý režisér vlastně přišel rozloučit. O jeho připravované emigraci nikdo nevěděl, dokonce ani jeho nejbližší příbuzní.

M. Smrž vzpomínal i na to, jakým způsobem si František Hrubín opatřil malý domek na chlumeckém náměstí. Po několika letech strávených ve dvou hostinských pokojích místní restaurace U Frantíků přišel chlumecký občan František Kos s nabídkou koupě právě uvolněného domku. F. Hrubín toto nabídku okamžitě přijal. Při zařizování nového domku Hrubínovi velmi pomohla paní Ludmila Kosová, která pracovala v chlumeckých sklárnách. Podařilo se jí v 50. letech zachránit několik cenných kusů nábytku z místního zámku, který se dostal pod státní správu. Konkrétně se jednalo o starý dřevěný stůl a čtyři ručně vyřezávané židle z majetku bývalého majitele zámku Františka Ferdinanda d'Este. Paní Kosová tento starodávný nábytek věnovala F.Hrubínovi. M. Smrž vzpomíná, že zařízení celého domku bylo skromné a prosté. Na malé zahrádce za domem měl jednoduchý zahradní nábytek, kde často a rád odpočíval. Do tohoto malého domku jezdil někdy pouze on sám, častěji však se svou manželkou a dětmi. Hrubínova dcera Jitka Minaříková s dcerou Lucií a vnoučaty sem občas zajíždí i dnes.

Jak bylo již řečeno, nachází se Hrubínův domek na náměstí asi padesát metrů od barokního kostela. Z oken svého domu tak mohl vidět všechny pohřby, které se zde tehdy konaly. Sám Hrubín k tomu dodává: *...a třetí den jsem viděl z okna pohřeb. Na to jsem si dlouho nemohl zvyknout, až pak jsem si uvědomil, že hřbitovem patří do Chlumu spousta obcí. Později jsem si na ty pohřby zvykl. Potom jsem začal dělat procházky a poznávat jednak přírodu, jednak lidi. A za měsíc jsem si zvykl tak, že jsem se tu cítil opravdu jako doma.*²⁴

Ze svého domku vycházel Hrubín na dlouhé procházky. Nejraději chodil do lesů u nedaleké obce Lutová, kde ho místní občané často potkávali. Častým hostem byl i na chlumecké plovárně, kam se chodil rád koupat. Měl zde i svou kabinku. Proto nebylo náhodou, že část děje Srpnové neděle se odehrává právě na místní plovárně.

Na chlumeckém náměstí se hned vedle kostela nachází tři budovy místní základní školy. Tehdejším ředitelem této školy byl Jiří Niedl, se kterým se F. Hrubín dobře znal. Díky tomu F.Hrubín několikrát navštívil zdejší školu, kde pro žáky uspořádal několik besed, které zakončil autogramiádou svých knížek. Mnoho současných chlumeckých občanů má tak ve svých knihovnách Hrubínem podepsané knihy. O blízkém vztahu k chlumeckému řediteli školy svědčí i to, že se o něm básník zmiňuje ve své divadelní hře *Srpnová neděle*.

²⁴Šmaus, Zdeněk, Doležal, Vladimír. František Hrubín. Chlum u Třeboně: Dům Kultury ROH, 1976, s. 9

Jak jsem již uvedla, navštěvovali Františka Hrubína v Chlumu u Třeboně jeho přátelé. Jednalo se především o umělce. Pan Smrž si jako na častého hosta Hrubínova domu vzpomíná na operního pěvce Oldřicha Celerina.

Pan Smrž vzpomínal i na to, jak hovořil s F. Hrubínem o způsobu jeho tvorby. Básník mu vyprávěl, že někdy napsal báseň pod vlivem nějaké emoce během krátké chvíle, někdy mu však trvalo velmi dlouho, než báseň získala konečnou podobu. Často své básně dlouho přepracovával, dokud s nimi nebyl naprosto spokojen.

Pan Smrž vzpomínal i na své poslední setkání s Františkem Hrubínem. Bylo to asi měsíc před jeho smrtí. Potkali se na hrázi rybníka Hejtmanu a F. Hrubín si stěžoval na svůj zdravotní stav s tím, že právě odjíždí do nemocnice v Českých Budějovicích.

V den smrti Františka Hrubína se odehrála v bytě pana Smrže zajímavá příhoda. Tehdy šestadvacetiletý Hrubínův syn Vítek byl u Smržů na návštěvě. Najednou se nečekaně zvedl a rychle odešel. Asi za hodinu se vrátil zpátky se zprávou, že jeho otec zemřel. Nedovedl si vysvětlit, proč ho najednou přepadl ten pocit úzkosti a strachu.

Pan Smrž se účastnil spolu s mnoha dalšími občany Chlumu u Třeboně Hrubínova pohřbu v Rudolfinu a na Vyšehradě. Jednalo se o státní pohřeb, kterého se kromě rodiny, přátel a oficiálních hostů zúčastnilo i velké množství obyvatel z jeho rodných Lešan. Velkou poctu Hrubínovi na pohřbu vzdal básník Vilém Závada, který přišel, rozhlédl se po Rudolfinu a řekl: „*Když Vás tady vidím, obyčejné lidi z Lešan a z Chlumu, nebudu mluvit o tom, kdo ho měl rád.*“²⁵ Při obřadu na Vyšehradě zněl z nedalekého podloubí hlas Hrubínem tolik milované křídlovky. Několik let po Hrubínově smrti dostal M. Smrž od paní Hrubínové knihu básni *Modré hladiny*, do které mu napsala slova: „*Je škoda, že už nežije.*“

Část vzpomínek pana Smrže se týkala i filmového natáčení divadelní hry Srpnová neděle v Chlumu u Třeboně. Toto natáčení trvalo asi jeden měsíc a většina herců a tvůrců tohoto filmu bydlela přímo v Chlumu v hostinci U saně. Tento místní hostinec několikrát Hrubín zmiňuje i v samotné Srpnové neděli. O celý filmový štáb se v tomto hostinci staral pan Jabůrek, který vyprávěl o práci filmařů po natáčecím dni. Všichni herci spolu s režisérem a kameramanem se sešli ve velkém sále restaurace, kde si na provizorním plátně přehrávali ve dne natočené sekvence filmu a hovořili o dalším natáčecím dni. Těchto schůzek se často účastnil i František Hrubín. Po této pracovní

²⁵ Smrž, Miloslav. Chlumský zpravodaj Hejtman. srpen 2008,s.15

části pak podle slov pana Smrže následovalo posezení všech u lahve vína a sektu do pozdních nočních hodin. Vzpomíná i na tehdy začínajícího herce Luděk Munzara, který hrál jednu z hlavních rolí filmu, jak se v místním zámeckém parku učil text. Tehdy bylo tomuto herci pouze 27 let. Všechny scény tohoto filmu byly natáčeny v Chlumu a jeho blízkém okolí. Filmové zpracování Srpnové neděle se panu Smržovi velice líbilo, měl však výhrady k práci kameramana filmu Jaroslava Tuzara. Nešlo ani tak o kritiku práce kamery, která byla velmi dobrá, jako spíše o použitý filmový materiál. Kameraman Jaroslav Tuzar totiž použil nový typ barevného filmu, který do té doby nebyl ještě dostatečně vyzkoušen, a proto byly všechny barvy ve filmu příliš tmavé. Obzvlášť večerní a noční scény nebyly díky tomuto typu filmového materiálu v odpovídající kvalitě.

M. Smrž také připomněl již zmiňovanou vzpomínkovou akci ke 100. výročí narození Františka Hrubína v místním Domě kultury. Tuto akci organizovalo plzeňské divadlo J. K. Tyla. Součástí vzpomínkového večera bylo vystoupení žáků místní základní školy s úryvky z díla Františka Hrubína. Kromě toho zde byly v rámci filmové projekce prezentovány ukázky z filmových zpracování Hrubínových děl a dokumentární filmy o básníkovi. Na básníka a na natáčení Srpnové neděle v Chlumu vzpomínal herec Luděk Munzar a Hrubínův přítel Oldřich Celerin. Miloslava Smrže zklamalo, že nebyla na pódium pozvána dcera Františka Hrubína Jitka Minaříková, která se této vzpomínkové akce také zúčastnila. Setkání Miloslava Smrže s Jitkou Minaříkovou dokumentuje fotografie. (viz. příloha VIII.)

O přátelském vztahu mezi M. Smržem a F. Hrubínem svědčí i básníkovo věnování v knize U stolu z 3. srpna 1969. (viz. příloha č.IX)

F. Hrubín píše -

Váženému příteli p. Smržovi a jeho paní
v upomínku na hezká léta v Chlumu
František Hrubín

5 Motivy jižních Čech v díle F. Hrubína

5.1 Regionální prvky v díle F. Hrubína

Jedním ze základních motivů Hrubínovy lyriky je motiv země, se kterým se objevují i motivy domova, dětství a přírody. Hrubín, i když pocházel z Prahy, cítil se původem spíše Sázavan. V jeho lyrických dílech vyjadřuje své příslušenství k tomuto kraji. Je to kraj kopcovitý s borovými lesy, s typickými vesničkami, malebnými rybníčky a pískovými cestami. Je to kraj Hrubínova dětství. Proto se v jeho dílech objevují regionální prvky týkající se Posázaví. V regionální literatuře lze region chápat ve významu okruhu rodiny, domu, zahrady, ulice, pole či lesa. Jedná se tedy o místo, které důvěrně známe a které je spojeno s naší prvotní, přímou životní zkušeností. Tuto zkušenost si pak člověk v sobě nese po celý život. Vztah k rodnému místu, kraji či zemi se vytváří především v dětství. Tehdy totiž vzniká vazba k místům i historii, kde žili naši předci. Vytváří se tak pocit regionální příslušnosti a sounáležitosti. Hrubínova vazba k regionu byla pro jeho tvorbu určující.

Problematikou regionalismu v literatuře se zabývala vědecká konference, kterou v roce 1988 pořádala Univerzita J. E. Purkyně v Brně. Tématem této konference byly regionální prvky v literárním textu z didaktického hlediska. V mnoha příspěvcích zde účastníci konference řešili rozbor povahy regionalismu, možnosti jeho využití pro posílení čtenářské aktivity a chápání čtenářského díla. Regionalismus zde byl charakterizován jako : „*hnutí, úsilí zaměřené k poznání a povznesení určitého kraje jako zvláštního celku...*“²⁶ V Hrubínově díle se lze setkat s mnoha regionálními prvky, které se nejprve týkaly oblasti Posázaví a později Chlumecka. Básník popisuje typický ráz obou krajin a typickou mluvu, která byla pro oba tyto regiony charakteristická. Proto se lze v jeho dílech setkat se skutečnými názvy vesnic (Lešany, Břežany, Lutová), rybníků (Beránek, Ovčička, Hejtman) a kopců (Běsná). Pro knihy, které napsal již za svého pobytu v Chlumu u Třeboně, je příznačná i mluva, ve které se projevuje výrazný vliv nedalekého německého prostředí. Pro mluvu příhraničních oblastí bylo typické velké množství germanismů, které v průběhu několika staletí pronikly do jazyka obyvatel

²⁶Šrámek, Rudolf. K obecnému a zvláštnímu v pojetí regionu. Brno:Univerzita J.E.Purkyně, 1988,s.54

tohoto regionu. V Hrubínově dramatu *Srpnová neděle* se tak můžeme setkat s celou řadou germanismů, které se na Chlumecku běžně používají, jako například marš, truc, kšeft... Touto problematikou se podrobněji zabývám v jedné z následujících kapitol.

5.2 Můj zpěv

Z mnoha děl, která Hrubín napsal, se nejvíce motivů jižních Čech nachází v básnické sbírce *Můj zpěv*, v básni *Dřevo se listem odívá* a především v divadelní hře *Srpnová neděle*. Když Hrubín v roce 1950 poprvé navštívil malé městečko na jihu Čech, byl jím ihned okouzlen. Čím více se sblížil s tímto pro něj zcela novým krajem, tím více u něj vznikala potřeba oslavovat tento kraj ve svých básních. První knihou básní, které opěvují krásy jižních Čech, byla sbírka *Můj zpěv*, kterou Hrubín vydal v roce 1956. Tato sbírka je rozdělena do dvou částí. První část se nazývá *Lístky* a nachází se v ní celá řada básní, které mají tklivý až truchlivý charakter. Básník se zde opět zabývá svým tak častým motivem smrti, který známe již z jeho předchozích sbírek. Hrubín nerezignuje, ale naopak vyjadřuje svůj vzdor proti smrti. Celým jeho dílem se již od prvních básnických sbírek objevuje motiv života a smrti, stejně jako kolébky a rakve, země a křídel. Tyto nejčastější Hrubínovy motivy se však v jeho básních neopakují v nezměněné formě, ale naopak se mění a vyvíjejí pod vlivem jeho zkušeností a prožitků.

Jedním z nejčastějších jeho obrazů je obraz křídel, se kterým se lze setkat v mnoha jeho básních a také v názvu jeho básnické sbírky *Mávnutí křídel*. Ne náhodou se objevuje tento častý motiv i v názvu výboru Hrubínovy poezie s názvem *Křídla lásek mých*. I ve sbírce *Můj zpěv* se symbol křídel objevuje v básni *Motýlí časy*. V této krátké básni připomíná autor křídla dokonce třikrát.

Kde jste, vy motýlí hravé časy,
kdy se mi zdálo, že křídla mám?

Bláhový, na křídlech běláskových
kdo chtěl by přeletět celý věk.

Bláhový člověk – což nemá moci
snít křídla obrovská, z jejichž blan
vichr a hvězdy se sypou v noci
na pouště, pralesy, oceán?

*„Hrubínova křídla, to je touha po něčem až k smrti závrtném, neurčitém a neuskutečnitelném, kterou je třeba neustále přemáhat pevným připoutáváním k zemi.“*²⁷

Hrubínova láska k zemi, rodnému kraji, rodnému domu a rodině je neobyčejně silná. Své připoutání k zemi velice výstižně vyjádřil v básních To ještě není s podzimem a Nápis.

Ale v tom boji mezi ním
a tím, kdo život chválí ve mně,
já budu soudcem, dokud smím
držet se, třeba zchromlý, země.
(To ještě není s podzimem)

Když s větrem bláznivým pustí se v rej,
nač listí svolávat? Zůstal jsi živ.
Za bouře ve větvích třeba se chvěj,
ale drž v zemi, jak držel jsi dřív.
(Nápis)

Z obou úryvků je patrný Hrubínův hluboký vztah k zemi a jeho touha nevzdávat se.

Ve stejné básni se objevuje další častý motiv rakve, který je symbolem smrti.

Záměrů tisíc na potom
odkládám, doufaje, že stojí
a kolébá svá hnízda strom,
jenž v sobě nese rakev moji.
(To ještě není s podzimem)

V době svého pobytu v Chlumu u Třeboně se Hrubín setkával se smrtí poměrně často, jelikož se jeho dům nacházel naproti kostelu, ze kterého vycházely pohřební průvody na místní hřbitov. Vesnický pohřeb později zasadil i do svého dramatu Srpnová neděle.

Několik básní první částí této sbírky věnoval Hrubín svým přátelům a známým, jako například F. Halasovi, K. Bieblovi, J. Hořejšímu a K. Tomanovi, kteří ovlivnili jeho vlastní tvorbu. Elegický tón této části sbírky částečně vyplývá i z toho, že jmenovaní básníci a spisovatelé byli v době vydání Mého zpěvu již mrtví. Celou svou sbírku autor věnoval příteli Dr. Františku Svobodovi.

²⁷ Autorský kolektiv. Jak číst poezii. Praha: Československý spisovatel, 1969, s.264

5.3 Můj zpěv – Z jižních Čech

V úvodu druhé části se nachází osmiverší, které charakterizuje úsilí básnickovy tvorby.

At' je můj zpěv pln pochyb, smutku pln,
až zavzlyká, či rozplesá se zvroucna,
buď jednou z oněch spěchajících vln,
jež ženou do budoucna.

A vždycky, vždycky pln buď člověka,
vězněm – li, at' jej lidská srdce vezní;
at' cokoli jej zraní, poleká,
jen v liduprázdnu nezni!

Druhou část sbírky tvoří tři samostatné básně a cyklus Z jižních Čech s podtitulem Chlumu věnováno. První ze tří samostatných básní druhé části se nazývá Havran a holubice, ve které Hrubín oslavuje svou rodnou zemi. Několikrát se v ní objevuje verš: „Jsem v Čechách a v Čechách zůstanu, zde miluji, zde umřu jednou...zde jsem, zde zpívám odjakživa.

V druhé básni – Návrat do rodného kraje se básník vrací zpět do minulosti a do doby svého mládí. V mysli se mu zjevují všechny jeho prožitky a události z dřívějších dob. Opět se zde objevuje tak častý motiv smrti, konkrétně se jedná o obraz mrtvé milenky. Tento motiv se neobjevuje v Hrubínových básních poprvé, známe ho již z jeho prvotin a později se s ním setkáváme v Romanci pro křídlovku. V Hrubínově tvorbě je patrný vývoj v jeho pohledu na smrt. V prvních sbírkách má smrt podobu spíše pociťovanou, tušenou, protože byla vždy smrtí někoho jiného. Vždy znamenala ztrátu někoho blízkého, milovaného. Čím více se básník svým věkem přibližuje smrti, tím více pociťuje smrt jako něco reálného, tím více se snaží s ní bojovat. Proto je také jeho láska k životu silnější.

I v této básni lze najít zmínku o křídlovce (...křídlovka od muzik ještě se třpytí...). Hrubín má tento hudební nástroj spjat se svým dětstvím v Posázaví, a proto se lze s ním setkat i v jiných básních a především v Romanci pro křídlovku a Srpnové neděli. Také v této básni se několikrát objevuje zmínka o kopci Běsná, který tak hluboko utkvěl v básnickových vzpomínkách. Autor zde zmiňuje i svou milovanou řeku Sázavu.

Básní *Návrat do rodného kraje* se Hrubín snaží spojit oba kraje, které tolik miloval a které pro něj tolik znamenaly. Jedním z nich je kraj jeho dětství a druhým kraj zralého věku. Autor tak symbolicky spojuje v *Mém zpěvu* tyto dva kraje básní o Posázaví s cyklem *Z jižních Čech*.

Cyklus *Z jižních Čech* se skládá ze šesti básní, které tvoří jeden souvislý celek. Všechny šest básní spojuje jedno místo – Chlum u Třeboně. To ostatně naznačuje autor již v názvu tohoto cyklu, kdy v podtitulku můžeme číst Chlumu věnováno. Všechny básně tohoto cyklu opěvují krásu jihočeské krajiny s rozlehlými hladinami rybníků a borovými lesy. Kromě těchto přírodních motivů se zde setkáváme opět s motivem lásky, tentokrát však poněkud v jiné podobě, než tomu bylo v jeho prvních dílech. Jedná se o lásku k člověku, zemi a životu. Hrubín v těchto básních vyzdvihuje sílu člověka a jeho budoucnost. Především v období napsání *Mého zpěvu* a dalších následujících prací je patrná básníková víra v kladné síly života a člověka. Všechny básně cyklu mají shodnou ideovou skladbu, opakují se zde typické Hrubínovské motivy jako například smrt – život, zoufalství – naděje, temnota – světlo, smutek – radost. Charakteristickým rysem těchto básní je i motiv přítomnosti a minulosti. Hrubín zde porovnává pohled malého chlapce z Posázaví s pohledem zralého muže. Motivy dětství lze najít například v básni „Neděle u vody“.

Mé mládí, v jetelích, s řekou, třpytkami svými,
skrýšemi pod olší ve dvou, s okovy zimy,
s krajem, jež do věků napjal žulový sval,
s volností bez hranic, jíž jsem nésti se dal,
očima máma chceš na vše pohledět zase.

Vidíš však jiný kraj než svůj, vážnější zdá se,
duby hráz ve spárech drží, hloubí v ní stín,
jas rozkřídlených vod v dálce úží se v klín
a vlny modravé mlčky z nazlátlých vijí
třpyt za třpytem a lesk doušky dlouhými pijí.

Kromě motivu básníkovy dětství lze najít v těchto verších porovnání krajiny Posázaví a Chlumecka se svými typickými atributy. Ačkoliv sám Hrubín tvrdil, že krajiny jižních Čech a Posázaví jsou si velmi podobné, z uvedených veršů vyplývá, že mezi nimi jisté rozdíly cítil. Především jeho popis chlumecké krajiny ve druhé sloce naznačuje, že autor tuto krajinu již velmi dobře znal a měl ji rád. Podobných popisů přírody a její krásy

najdeme v tomto cyklu celou řadu. Tak například v básni *Rybník Hejtman* lze najít verše:

Šum borů jako by rozlil němé tvé vlny
až k srdci hájoven, veslem zdvižený hlas...

Krásné, i když poněkud nostalgické je básníkově loučení s krásnou přírodou v básni *Zpěv lásky k životu*. Autor se v těchto verších loučí s krajinou svého dětství a dospělosti. V níže uvedených verších může čtenář najít charakteristické rysy krajiny Chlumecka (modré hladiny vod...lípy s bzučivým rouchem, lučiny skvoucí) a Posázaví (kopce, k horám tam v dálce nizoučký schod).

Jednou vás opustím, modré hladiny vod,
vás, kopce, horám tam v dálce nizoučký schod,
vás, noci srpnové, k dávným milenkám zvoucí,
vás, lípy s bzučivým rouchem, lučiny skvoucí,
divizny, protimž chudnou plápoly svíc,
jednou vás opustím navždy, nebude nic.

Pro Hrubínovu lyriku je typická oslava přírody a její krásy. V tomto cyklu Hrubín objevuje nový obraz, a to spojení přírody s člověkem. Autor nazírá na přírodu skrz člověka a jeho práci. Za krásou krajiny či malebnosti rybníků totiž vidí tvořivou lidskou práci. Zvlášť patrné je to v jeho verších v básni *Rybník Hejtman*.

Rybníku Hejtmane, parku staletý val,
listnaté roubení, plodnou hloubku ti dal
člověk, jenž nezaspí nikdy jitra tvá paví,
člověk, jenž k dílu se prostě, bez fanfár staví...

Podobný obraz lidské práce se nachází i v básni *Za noci měsíčné*, ve které Hrubín obdivuje práci rybářů při výlovehy rybníků, které tak rád při pobytu v jižních Čechách navštěvoval.

...kraj, z něhož v obžínkách padá klasnatá tíha,
kde bez honosných gest člověk sítěmi zdvíhá
z vod rybonosné dno na stůl vánočních Čech,
kde roucho bájí má v každém kvítečku steh.

Z uvedených veršů je cítit, že Hrubín navštívil pro tento region tak typické podzimní výlovy rybníků a viděl na vlastní oči těžkou práci rybářů. Těm opravdu při práci nezbývá čas na „honosná gesta“, aby vylovili ryby na „stůl vánočních Čech“. V těchto

verších je i krásná Hrubínova metafora „ rybonosné dno“, která naznačuje bohatství jihočeských rybníků.

S motivem lidské práce se můžeme setkat i v další básni tohoto cyklu *Za jiné měsíčné noci*.

A z vás jim kdokoli může Kolumbem být,
jen co se odhodlá tak žít, aby zde dílo
a jméno člověka po něm na dlouho zbylo...

Dalším motivem, který se v tomto cyklu nachází, je pro Hrubína tak typický motiv smrti, který patří k nejvýraznějším v jeho poezii. Když si pozorně přečteme všech šest básní tohoto cyklu, objevíme tento motiv v každé z nich. Motiv smrti představují v básni *Děšť nad Chlumem* básnické obrazy – děšť utopenců...nikoli jak tráva hrobů hustý...nikoli jak plíseň krypt a már. I v básni *Rybník Hejtman* můžeme najít podobné obrazy, jako například...z hlubin s mrtvými slizy. V třetí básni cyklu *Za noci měsíčné* se také několikrát objevuje motiv smrti –...co přátel ztratil jsem už...co hrobů léta už doléhá na mé noci...co stínů, preludů musím den co den zmoci...Země má větší moc než ten mrtvý svět tam. Ve čtvrté básni *Neděle u vody* lze přečíst verše - ...a krve u srdce tolik, až se chce mřít...kdybych už nevěděl, jak to chutná, tak umřít. Pro všechny tyto básně je typické, že Hrubín staví smrt do protikladu se životem, v jehož sílu věří. V každé z těchto básní se objevují obrazy života, jako například...člověk syt nebude nikdy holého žití...i život ovládne...zdvihne dno úrodné, život aby se z nás rozlil a obzíral slunný, pokojný čas...kdybych však sto let žil...oceán zvedá v přílivu k nám, slyším – li jeho šum, ztratím únavu všechnu...přimknout se k bytí. Podobný protiklad života a smrti lze najít i v básni *Za jiné měsíčné noci*, kde se objevuje verš – z kolébek do hrobů sobě přelévá šum. Podobných protikladných motivů lze zde najít více: ta družička hrobů - z hloubkou žití...zoufalci, do nichž děšť jako do hrobů stéká - proud žití do sebe douškem vtěsnati touží...ti všichni, kteří dnes spánek na smrti mámí - jen co se odhodlá tak žít.

Protiklad života a smrti vyjadřují nejlépe verše z poslední básně tohoto cyklu: *Zpěv lásky k životu*.

Vše jednou opustím, smutku, opojný blude,
kraj všecek zpívá však, vždy že sladko žít bude...

V cyklu *Z jižních Čech* se často objevují regionální prvky, které jsou spjaty s jihočeskou krajinou. Ve všech šesti básních tohoto cyklu lze najít celou řadu místních názvů, které jsou spjaty s tímto regionem. Tak je tomu i v básni *Děšť nad Chlumem*, v níž se objevuje obraz rybníka Hejtmánu –

...potajmu slzou jen jsi skanula, když s ránem
prastarý dlouhý déšť se spustil nad Hejtmánem...

František Hrubín věnoval tomuto rybníku druhou báseň cyklu, kterou nazval *Rybník Hejtmán*. Je známo, že si básník tento rybník zamiloval a byl častým návštěvníkem místní plovárny. Kdo jednou spatřil tento rybník, chápe obraznou popisnost těchto veršů.

Šum borů jako by rozlil němé tvé vlny
až k srdci hájoven, veslem zdvižený hlas
tvé hloubky zamlklé hned se navěky ztiší,
a jako je bez ozvěn ševel vlaštovčích výší.

Rybníku Hejtmáne, parku staletý val,
listnaté roubení, plodnou hloubku ti dal...

V básni *Za noci měsíčné* zmiňuje autor vesničku Lutovou, která se nachází nedaleko od Chlumu u Třeboně a kam rád Hrubín chodil na své procházky. Upoutaly mě básnickovy verše, ze kterých je cítit hluboký obdiv a láska k této krajině a zejména pak vědomí, že její krása a rozmanitost je nevyčerpatelná.

Kdybych však sto let žil, sotva stačil bych sám
obsáhnout jenom to, co dnes na očích mám,
pod lunou městečko snivě zamžených tvarů,
sklárnou, v níž člověk zná pění z tekoucích žárů
dát křehký tvar a zvuk, v dálce Lutovou ves,
nad svůdnou hladinou jako strnulý les...

V uvedených verších lze najít kromě Lutové ještě jeden regionální prvek. Tím je zmínka o sklárně, která byla pro Chlum tak typickou. Hrubín ji velmi dobře znal, stejně jako i těžkou práci sklářů. Zaujalo mě, jakými básnickými prostředky dovede Hrubín popsat ten strhující proces vzniku skleněné krásy.

V básni *Za jiné měsíčné noci* se objevují dva motivy, které se vztahují k tomuto místu.

...a já bdím, na nahých nohou chladí mě tráva,
z třpytivě zamžených korun starý park vstává...

Tím starým parkem miní Hrubín zámecký park, který obklopuje chlumecký zámek. I tento park Hrubín důvěrně znal, neboť sem stejně jako mnoho chlumeckých občanů často a rád chodil. V básni se objevuje spojení „můj Chlum“, kterým básník vyjadřuje svou sepiatost s tímto městečkem.

...tisíce městeček a vsí jako můj Chlum
z kolébek do hrobů v sobě přelévá šum...

Nejkrásnější a nejucelenější básní celého cyklu je závěrečná báseň *Zpěv lásky k životu*. Básník v ní prožívá stesk nad krátkostí a pomíjivostí lidského života. Uvědomuje si odvěký úděl člověka, který sice svou prací a svým životem vytváří krásu a radost, ale zároveň je jen nepatrným zrníčkem, jehož smrtí se na světě nic nezmění. Jak sám básník říká, život poplyne i bez něj dál –

...dál budou křídlovky čerpat mladý dech z plic...
...dále si budou dva lunu se sluncem plést...
...dál budou chocholem olší potřásat břehy...
...dál moře Mléčných drah budou kypět...
...dál poutník po kopcích půjde hvězdám svým vstříc...
...dál měsíc bude jak žena v spanilé mdlobě...
...dál máj se bude skvít skrze závoje včel...
...dál prales, oceán cestám budou se vzpouzet...
...dál bude budoucnost závrat' v člověku vzbouzet...

Pro Hrubína typický motiv smrti se objevuje v této básni v poněkud jiné, vyzrálejší podobě. V jeho prvních básních lze totiž najít strach ze smrti a úzkost z ní. V básni *Zpěv lásky k životu* je tomu však již jinak. Hrubín díky své životní zkušenosti dospěl k názoru, že smrt je nedělitelnou součástí života. Uvědomuje si, že člověk i ve stínu smrti žije, pracuje a tvoří. Básník nerezignuje a smíří se s ní. Proto se báseň najednou oprošťuje od počátečního smutku a básník tak překonává žal ze smrti.

...vždy znovu přemoci těžký ze smrti žal,
kéž strhuje mě zas láska k životu, k zemi,
ta láska bez níž bych jako kámen byl němý...

Hrubín zde vyslovuje pevnou víru v člověka, jenž svým dílem dokáže překonat smrt. Věří v život a v budoucnost člověka. Tato pevná víra mu tak pomáhá přemoci smutek a úzkost. V závěru básně se autor vyznává ze své lásky k životu a k zemi, ze své víry

v budoucnost. Uvědomuje si také, že bez této lásky a víry by se nikdy nestal básníkem a nevytvořil by žádné dílo. Hrubín tak překonává svůj smutek a zoufalství a získává pocit radosti a harmonie. Tím celá báseň graduje a získává kompoziční uzavřenost a celistvost.

Druhá část *Mého zpěvu* je zajímavá i po formální stránce. Básně prvních Hrubínových sbírek byly většinou krátké, sloka měla obvykle čtyři nebo pět veršů. Jejich rým byl poměrně jednoduchý. V cyklu *Z jižních Čech* se nacházejí básně rozsáhlého charakteru s dlouhým veršem. Tím se Hrubín ve své lyrické tvorbě přiblížil k typu polytematické básně. Forma polytematické básně je velmi obtížná. Její podstata tkví ve volném, zdánlivě nahodilém řazení myšlenek a motivů. Polytematická báseň vychází z toho, že i v lidské mysli probíhá spontánní proud představ, pocitů, dojmů, vzpomínek a zážitků. Charakteristickým rysem polytematické básně je střídání různých témat a časté prolínání různých časových rovin. A tak se v těchto básních často prolíná minulost s přítomností a každý verš představuje nové téma. Jakoby nahodilé řazení motivů je ale ve skutečnosti jen zdánlivé. Všechny tyto motivy musí být podřízeny vnitřnímu řádu básně a musí je spojovat základní myšlenka díla.

S formou lyrické polytematické básně jako první přišel francouzský básník Guillaume Apollinaire. Tato forma se dostala i do české poezie a poměrně často jí ve svých dílech použil Vítězslav Nezval. Polytematičnost lze najít i v některých dílech Viléma Závady, Jiřího Wolker a Konstantina Biebla.²⁸ K této formě přistoupil ve svých pozdějších básních i František Hrubín. Všechny motivy, které v básni použil, vytvářejí určité celky a logicky ze sebe vyplývají. Tvoří jakousi kostru básně. Přírodní obrazy v básni *Zpěv lásky k životu* nejsou samoúčelné, dohromady totiž vytvářejí kouzelný obraz přírody a umocňují smutek, který básník pociťuje. Přesto však, jak již bylo řečeno, nahrazuje počáteční smutek a zoufalství konečný optimismus. Ten je z této Hrubínovy básně více než patrný.

O vzniku básně *Zpěv lásky k životu* Hrubín vypráví: „*Nebo Zpěv lásky k životu. Báseň jsem nosil v hlavě asi dva roky. Když jsem přijel do Chlumu u Třeboně a vracíval jsem se od rybníka, vždycky jsem se u jedné zátočiny otočil a viděl jsem, jak se v rybníku odráží modré nebe. Řekl jsem si – je to smutné, že onen obraz jednou nebudu vidět...přemýšlel jsem, jaký má život smysl, je tu tolik krásných věcí, které člověk dělá a musí je opustit...Napsal jsem nejdříve dvě skicy básně, o níž hovořím, v jedné jsem*

²⁸www.vysokeskoly.cz

vyjádřil pocity z nádherné jihočeské krajiny, která bude dále, i když já zde už nebudu, ve druhé jsem se pokusil napsat o venkovském pohřbu, jaké v Chlumu bývají. A tak se ti dva motýli spojili v jeden a vznikl Zpěv lásky k životu, vykoupil jsem se jím z onoho dost smutného pocitu...Vše přece půjde dál, život pokračuje v našich dětech a v našem díle...“²⁹

5.4 Dřevo se listem odívá

Tuto rozsáhlou báseň vydal F. Hrubín v roce 1962 ve své sbírce *Až do konce lásky*. Jedná se o tvořivé zpracování námětu ze staré literární kultury. Byl to jeden z inspiračních pramenů Hrubínovy básnické tvorby, který básník několikrát ve svém díle využil. Hrubín si například našel námět svých alegorií v Ovidiových *Metamorfózách*. V případě básně *Dřevo se listem odívá* se stala východiskem této skladby staročeská milostná píseň ze 14. století z rodu dvorské jihofrancouzské lyriky. Autor věnoval tuto báseň Julii Charvátové, vynikající interpretce jeho veršů. Hrubín využil přírodní motiv staročeské básně a její první strofu zvolil jako moto.

Dřevo se listem odievá,
slavíček v keřku zpievá.
Máji, žaluji tobě,
a mé – té srdce ve mdlobě

Hrubín střídá v této básni obrazy středověkého světa a současnosti. Oslavu jara ze staročeské písně dal do souvislosti se světem současných lidí. Básník vyjadřuje to, co už předtím naznačil v *Mém zpěvu*, a to neochvějnou víru v člověka a jeho síly, v budoucnost lidstva. K této víře se Hrubín probojovával celým svým dílem. Nebylo tomu tak vždy. V období, kdy napsal *Hirošimu*, musel dojít, jak on sám říká, „až do konce strachu“. Poznal tehdy a prožil nebezpečí, které tenkrát lidstvu hrozilo. Už tehdy si uvědomil, že je třeba se proti tomuto nebezpečí bránit. Výsledkem této cesty se stala víra a láska k člověku a jeho odhodlání bránit budoucnost lidstva, jak naznačují následující verše.

²⁹Šmaus, Zdeněk, Doležal, Vladimír. František Hrubín. Chlum u Třeboně: Dům Kultury ROH, 1976, s. 11

...jsem člověk, nic mě nezdrť,
rozdrťm-li starý život, strnulý do pózy,
čím více on mi hrozí, tím více sám sebe ohrozí...

Dřevo se listem odívá je delší lyrická skladba monumentálního charakteru, která umožňuje rozvíjet básnickovu myšlenku do velkých dimenzí a která zahrnuje celou zem, všechny lidi a všechny věky. Typická je i sepjatost budoucnosti a minulosti. Je to jeden z typických protikladných motivů. I v této básni se tento motiv objevuje a je to zde symbolicky naznačeno v podobě dvou knih, které leží na stole. Jedná se o Fotografický průzkum vesmíru a Staročeskou lyriku. Semknutost těchto dvou zcela odlišných knih naznačuje básník veršem –

...dvě knihy leží na stole,
z jedné do druhé cosi proniká...

Hrubín v této básni dovršil své úsilí o harmonické spojení minulosti, přítomnosti a budoucnosti. Člověk je spojen s minulostí prostřednictvím svých předků a jejich práce, na kterou navazuje a dále ji rozvíjí. Z jeho díla bude vycházet práce dalších generací, která teprve vytvoří život, o jakém básník sní. Hrubín tak vyslovuje touhu po tom, aby se celý podle své lidské podstaty rozvinul v ještě lepšího člověka. Z veršů této básně vyzařuje Hrubínova láska k životu a jeho touha prožít jej silně a aktivně. Život tak vítězí nad smrtí. Jestliže Hrubín ve své tvorbě neustále překonával strach ze smrti a byl nešťastný z krátkosti a pomíjivosti lidského života, nachází nyní jeho smysl. Tím je lidské dílo, které přetrvá navždy. Je to dílo bezejmenných sklářů, rolníků, dělníků, kovářů, tkadlen, knihovnic, básníků, prostě všech lidí, kteří svou každodenní prací přetvářejí „*dnešní sen v zítřejší den*“. Hrubín vyjadřuje hlubokou víru v dílo člověka a zároveň své odhodlání na sobě neustále pracovat, jak o tom svědčí následující verše.

...jsem člověk a rád reptám, ale stát nenechám práci,
ó ruce, ó myšlenky, a rád zpívám, ó potoky, ó ptáci,
a čím citlivější stroje vyjdou z mých rukou a myšlenek,
tím jemnějšími tykadly musím ozbrojit své city
a pro moderní věk
rozvinout v sobě všechno, co mi do člověka ještě chybí...

Nejen báseň *Dřevo se listem odívá*, ale i celá sbírka *Až dokonce lásky* je nová tím, že se zde objevuje velké množství pražských a jihočeských motivů a reálií. Hrubín v této básni zmiňuje některá místa v Praze, která tak dobře znal. Zmiňuje se zde o Heřmanově náměstí a v jednom verši i o Holešovicích, kde v 30. letech žil společně se svými rodiči.

Autor popisuje v prvních verších svůj návrat domů do Prahy. Nechce se zde, jak naznačuje, dlouho zdržet – den, dva. Do svého pražského bytu přijel ze slunných jižních Čech, kam se chce brzy opět navrátit.

Vracím se na den, na dva domů, domů mezi domy,
Ještě cítím slunce, drápy do šíje jak kočka zařalo mi...

V jeho bytě leží na stole dvě zcela rozdílné knihy – Fotografický průzkum vesmíru a Staročeská lyrika, pro Hrubína symboly spojení minulosti a přítomnosti. V celé básni lze objevit několik připomínek minulosti, které se vztahují k době vzniku původní básně *Dřevo se listem odievá*. Hrubín připomíná tuto středověkou báseň ve verši –

...ale kdyby tě napadlo hodit za hlavu naivní
čtyřverší staré sedm set let...

...nic mě nezdrť, jsem člověk,
to já jsem skládal v románských zdech tu starodávnou píseň...

Další zmínka o období středověku se nachází ve verši –

...slavík zpíval středověkým pannám,
pevným středem vesmíru byla Zem...

Hrubín zde připomíná období, kdy církev zastávala názor, že Země je středem celého vesmíru. Stejně jako v tomto verši se v celé básni nachází typický básníkův příklon k častému používání výrazů s vesmírnou tematikou. Téma vesmíru se nachází v Hrubínově poezii velmi často, a to především v protikladu s pozemským životem. V básni lze tak najít slova jako kosmický věk - celá planeta - nekonečné hvězdomy - stal se hvězdou - stal se kosmickou lodí - dál hvězdy vlastní třpyt z hladin nad jezem pijí, ale já vím, že do miliónu jde počet galaxií - luna tak nezáří - vyslal družici mezi mléčné stíny - světlo hvězdokup - třpyty hvězd. V úvodu a i v závěru básně se objevuje termín Velký oblak Magellanův. Jelikož jsem neměla představu, co si mám pod tímto označením představit, vyhledala jsem si význam tohoto spojení. Jedná se totiž o označení mlhoviny, kterou lze spatřit pouze na jižní polokouli. Tato mlhovina získala svůj název podle známého mořeplavce Fernao de Magalhaese. Jméno tohoto známého portugalského mořeplavce je do španělštiny překládáno jako Magellan. K Velkému Magellanovu oblaku se váže příhoda z prosincového večera roku 1519. Během své cesty kolem světa se admirál Fernao de Magalhaes dostal do problémů s navigací. Dva měsíce pršelo a obloha byla pokryta těžkými oblaky. Když se tohoto prosincového

večera po dlouhé době obloha vyjasnila, spatřil Magalhaes tuto pouhým okem nepřehlédnutelnou mlhovinu. Díky ní se mu podařilo konečně zjistit přesnou polohu výpravy.³⁰ Tak jako tento Velký oblak ukázal Magalhaesovi směr jeho další cesty, tak lze i chápat tuto mlhovinu jako symbol dalšího směřování Františka Hrubína.

Jak jsem již uvedla, prolínají se v této básni časové roviny minulosti, přítomnosti a budoucnosti. Budoucnost člověka spatřuje Hrubín v poznání nekonečného vesmíru. V následujícím verši lze spatřit prolínání minulosti a budoucnosti. Zároveň básník naznačuje svou touhu žít v budoucnosti:

...sem dnes a zde, chci být i zítra a zde, hlavou a srdcem...

Podobně lze chápat i jeho další verš:

...to já se nebojím jara, to já jsem více zítřejší než dnešní...

V básni *Dřevo se listem odívá* lze najít celou řadu jihočeských motivů a reálií. Je to charakteristický znak Hrubínovy poezie tohoto období. Čím více se rozšiřuje básníkuv vesmír, tím více se básník upíná ke konkrétním místům rodné země. Proto zde najdeme mnoho názvů jihočeských měst a míst. Jako první z opěvovaných míst se zde objevuje jeho milovaný Chlum. Ve verši zmiňuje i práci sklářů. Svým krásným básnickým jazykem popisuje vznik skleněné krásy. Ukazuje se zde Hrubínův cit pro metaforu, která byla pro jeho poezii tak typická:

...jsem sklář z Chlumu,
dechem jemně nadouvám žhoucí pěnu...

Mnozí literární kritici obdivovali Hrubínovo umění metafor a tvrdili, že to byla právě metafora, která ho vynesla mezi nejlepší české básníky. Hrubín sám na téma metafory pronesl: „*Byla by báseň bez metafory básní? Já ji pokládám za základ básnického vidění a sdělování. Metafora je křídlem, které zvedá slovo vysoko nad zemi.*“³¹

Podobně se v této básni vedle skláře objevují i další povolání, která jsou spjata s některými místy jižních Čech. Hrubín se v těchto verších převtěluje v rolníka z Rodvínova, ochotníka z velenických dílen či knihovnici z Třeboně. Kromě těchto zmínek jihočeských měst se zde nachází i dva názvy tehdejších podniků – Jiholen a Partex, které byly v době, kdy Hrubín psal tuto báseň, spjaty s městy Jindřichův Hradec a Nová Včelnice.

³⁰ Strnadel, Josef. František Hrubín. Praha: Československý spisovatel, 1980. s.166

³¹ www.astro.cz

Svou lásku k těmto místům a k celým jižním Čechám vyjadřuje básník ve verši:

...jsem básník, rok co rok spěchám k českému jihu...

V básni se kromě těchto jihočeských motivů objevují i další příklady reálií jako například ve verši:

...ať jasným okem Skalnatých ples,
ať mandlovýma očima Činy,
či nervózním skřipcem Ameriky...

Kromě zmíněných motivů je pro tuto báseň typický obdiv a úcta k práci a ke všemu, co člověk vytvořil. Hrubín vyzdvihuje pracovitost českého člověka, jak o tom svědčí verš:

...prastarý úle Čech, co fantastické píce se jen v tobě stěsná...

Báseň *Dřevo se listem odívá* stejně jako celá sbírka je nová námětově, myšlenkově i jazykově. Je to poezie o harmonii, rozumu, citu, o obrozování vlastního vnitřního světa.

6 Srpnová neděle

6.1 Srpnová neděle – divadelní hra

Příchod Františka Hrubína do jižních Čech se výrazně odrazil v jeho tvorbě. Jižní Čechy se mu staly novým zdrojem inspirace a daly mu i podnět k napsání jeho divadelní prvotiny. Jedná se o divadelní hru *Srpnová neděle*.

Ne náhodou dokončil Hrubín tuto hru v roce 1958. V polovině 50. let minulého století začalo totiž pozvolna docházet v československé kultuře k významným změnám. Bylo to především umožněno novým stylem sovětské politiky a odsouzením „kultu osobnosti“. Tehdejší kultura začala svobodněji dýchat a začala vznikat díla, která odrážela nově vzniklou atmosféru ve společnosti. Své významné místo v tomto procesu má i Hrubínova *Srpnová neděle*.

Tato divadelní hra měla svou premiéru 25. dubna 1958 na scéně Tylova divadla (nyní Stavovské divadlo) a ihned vzbudila bouřlivou pozornost kritiky a získala si ohromný úspěch u diváků. Po éře budovatelských her, které byly poplatné tzv. socialistickému realismu a oslavovaly tehdejší režim, znamená tato hra počátek nové éry české dramatické tvorby. Proto bylo uvedení této hry v divadelním světě událost. Jako by se česká dramatická tvorba probírala z mnohaleté letargie. Je pozoruhodné, že její probuzení přišlo od básníka, který touto hrou získával své první zkušenosti na poli dramatického umění. Možná právě to, že autorem byl básník, se projevilo v novém pojetí této divadelní hry. Významnou měrou se na úspěchu *Srpnové neděle* kromě Františka Hrubína podílel i tehdejší režisér činohry Národního divadla v Praze Otomar Krejča. Ten totiž začal prosazovat novou tvář naší první scény. Kladl velký důraz především na původní dramatickou tvorbu. Proto nebylo žádným překvapením, když se hned po knižním vydání *Srpnové neděle* pustil do divadelního zpracování. Krátce po premiéře této hry napsal Otomar Krejča v doslovu k *Srpnové neděli*: „*Srpnovou neděli je třeba měřit především okruhem skutečnosti, kterou básník z našeho života vybral a povýšil do umělecké podoby. Vytvořil komorní hru, která velmi osobitým způsobem zachycuje některé typické jevy a lidi naší současnosti, ponořil se dovnitř části našeho života a ukázal nám jednu z jeho podob. V českém dramatickém umění je to v roce 1958*

čin veliký a podnětný – inscenace hry pak pro činohru Národního divadla čin závazný a programový.“³²

Hrubínovo novátorství na poli dramatické tvorby se projevilo především tím, že scénu ovládla lyrika a zároveň se v jeho hře objevuje dnešek se všemi otázkami sužujícími člověka, který se ocitl ve svém životě na rozcestí. Hrubínovo pojetí dramatické postavy působí nově, svěže a vnitřní konflikty současného člověka byly odkryty s nebývalou otevřeností. Jeho dialogy zněly pravdivě, přirozeně, nevykonstruovaně. Básník promluvil o současnosti současnou řečí, která byla konkrétní, přímá a pravdivá. Charakteristickým znakem této hry je především básnický pohled na realitu.

Děj Srpnové neděle je velice prostý a odehrává se ve dvou horkých dnech v malé jihočeské vsi. I když z reálií vyplývá, že se jedná o Chlum u Třeboně, objevuje se v úvodu hry informace, že se děj odehrává v roce 1957 ve větší vsi na Třeboňsku. Až téměř v závěru hry se dovídáme z rozhovoru dvou děvčat název této vsi. Hrubín ji nazývá Písečnou. Zde se na břehu malého rybníka scházejí letní hosté a místní mládež. V této hře zaznívá to, co je typické pro celou Hrubínovu tvorbu, a to konflikt mládí a stárí a života a smrti.

Děj této divadelní hry se dá ve stručnosti shrnout do několika vět. Do klidné jihočeské vesničky přijíždí z hlavního města bývalý básník Alfréd Morák, který sem přijíždí za svou přítelkyní Věrou Mixovou. Ta zde tráví se svou neteří Zuzkou prázdniny. Ve vesnici připravují mladí lidé pod vedením místního poštmistra večerní slavnost. Na této slavnosti se setkávají všechny postavy této divadelní hry, které postupně odkrývají své vnitřní problémy a pocity. Když se zamyslíme nad otázkou, co nám chtěl autor hry sdělit, lze najít více odpovědí. Kromě již zmíněného konfliktu života a smrti se Hrubín zabývá pro něj tak typickým konfliktem generačním. Spatřuje propast, která se nachází mezi mladou nastupující generací a generací zralých, zkušených lidí zatížených tíhou doby. Autor stojí v tomto generačním konfliktu jednoznačně na straně mladých a vyjadřuje svou nekonečnou víru v mládí a budoucnost. Obdivuje touhu všech mladých lidí po krásném a plném životě. Je zde patrná jeho pevná víra v člověka a jeho láska k člověku, který dokáže překonat životní překážky. V divadelní hře vystupují tři věkové generace. Je to generace mladých lidí zastoupených Zuzkou a Jirkou, kteří zažívají své první lásky a zklamání, mají nekonečnou chuť do

³² Hrubín, František. Srpnová neděle. Praha: ARTUR, 2011, s.89

života. Starou generaci zde představuje manželský pár Vachových. Ostatní osoby hry spadají do střední generace. Z tohoto hlediska je zajímavá postava poštmistra, který svým věkem spadá do střední generace, ale svým smýšlením je mnohem bližší mladým lidem. Tato hra postihuje širokou škálu lidských povah a lidského jednání. Celým dějem se táhne myšlenka o odcizení lidí.

6.2 Jihočeské motivy v Srpnové neděli

Jak je pro Hrubína typické, objevuje se v této hře motiv krásné krajiny jižních Čech s mnoha rybníky a lesy. Autor však k ní v této hře přistupuje poněkud jinak. Příroda zde stojí pouze na pozadí děje a dotváří atmosféru celé divadelní hry. Veškerý děj se odehrává na břehu rybníka, který zde není pojmenován, a v nedalekém parku. Jedná se o jasné indicie, které naznačují, že popisovaným místem je rybník Hejtman, který se nachází jen několik desítek metrů od zámeckého parku.

V této divadelní hře lze najít i celou řadu dalších reálií, které dokazují, že Hrubín zasadil děj své hry do Chlumu u Třeboně. Hned v úvodu hry hovoří dva místní obyvatelé, kteří jdou v černých oblýskaných šatech na pohřeb jejich společného kamaráda. Kromě jiného se oba muži baví o tom, že se již sečou otavy a jeden z nich říká: „...včera jsem kousek přisekl – u Háje.“ Háj je místní název pro louky na okraji Chlumu u Třeboně směrem na Lutovou. Několikrát v této hře zmiňuje autor i místní plovárnu, která se nachází na břehu rybníka nedaleko parku. A právě v takovém místě se nachází chlumecká plovárna u rybníka Hejtmanu.

Krásný lyrický popis přírody jižních Čech lze najít v rozhovoru poštmistra s Mixovou. Říká jí, jak krásná rána zde jsou. „...když se to modré tlačí z mlhy, všechno čerstvé...nadechnuté...To se vám ty pahorky s vřesem a ty košaté duby vzdouvaly...houpaly...“ V kontrastu s tímto lyrickým popisem je rozhovor mezi Mixovou a mladým sklářem Jirkou o chvíli později. V něm si Mixová stěžuje na velké množství komárů, kteří jsou všude kolem: „Ti vaši komáři se mi nelíbí. To si je na nás celý rok pěstujete, že?“ I v tomto konstatování lze najít charakteristický rys chlumeckých rybníků a mokřin, které jsou především v letních měsících zamořeny velkým množstvím tohoto obtížného hmyzu.

V celé hře se několikrát zmiňuje zájezdní hostinec U saně. V Chlumu u Třeboně opravdu takový hostinec v 50. a 60. letech existoval. Za tento název vděčí kovové sošce draka, která byla zavěšena nad vchodem. Právě podle této sošky nazývali tento hostinec všichni místní občané U saně, ačkoliv se hostinec oficiálně jmenoval Na panské. Hostinec U saně zmiňuje několikrát Zuzka, která zde chce sama bez Mixové strávit zbytek prázdnin.

Další zmínkou chlumeckých reálií je poměrně nenápadná věta, kterou říká Mixová redaktoru Morákovi: „*To, jak jsi říkala, že ti pan řídící chce ukázat leguány? To jsou ti nádherná zvířátka, Fredo, řídící je koupil v zoo – pro školu...takové velké ještěrky...brrr...roztomilé, ale nic nedělají!*“ Tato krátká věta je opět spojena s Chlumem u Třeboně. Zde totiž v roce 1956 vznikla v místní základní škole herpetologická stanice. Jejím zakladatelem byl ředitel školy – řídící – Jiří Niedl. Ten totiž přímo ve školních třídách umístil terária s exotickými plazy. Žáci zde tak mohli spatřit zvířata jako například leguány, varany, krajty, chameleony, čolky...Tato zvířata získával terarista Jiří Niedl přímo odchytem při expedicích do exotických zemí či odkupem od zoologických zahrad nebo jiných herpetologických stanic. V divadelní ukázce zmíněné leguány měl možnost vidět i František Hrubín, který se s Jiřím Niedlem velmi dobře znal a často ho ve škole navštěvoval. Obrovské terárium s leguány se totiž nacházelo přímo v ředitelně školy. Herpetologická stanice v Chlumu u Třeboně se v 70. letech natolik proslavila, že do místní základní školy jezdily časté exkurze či školní výlety. Při této příležitosti si návštěvníci herpetologické stanice mohli zároveň prohlédnout i domek Františka Hrubína, který se nacházel několik desítek metrů od školy.

To, že se vesnice Písečná nachází nedaleko Třeboně, dokazuje věta jedné dívky, která hovořila o večerní slavnosti na břehu rybníka. Říká totiž: „*Všimla sis toho kluka z Třeboně? Toho černého...tancoval se mnou třikrát!*“

Zasazení děje divadelní hry do jižních Čech dokazuje i zmínka o tom, že „...*Zdenka nebyla odtud, učila v Budějovicích.*“ Množství rybníků na Chlumecku dokresluje poštmistruv básnický popis: „*Kde je tolik rozlité vody...tam jsou lidé tišší. Je mezi nimi ta voda. Nemohu zavolat na druhý břeh: Přijdeš večer? – Musím se jít zeptat...a než obejdu rybník, třeba si to rozmyslím.*“ Hrubín ústy poštmistra popisuje nejen místní krajinu, ale i charakter zdejších lidí. Na velké množství rybníků naráží i Alfréd Morák, když si Zuzce stěžuje: „*Prochodil jsem celé odpoledne tím bludištěm, rybník na*

rybníku.“ Profesi básníka Morák nezapře ve svém rozhovoru se Zuzkou, ve kterém popisuje krásu jihočeských rybníků: „*Dívat se s Vámi na rybník – podívejte se na ty vlny! Jedna druhé podává lesk a lesk, třpyt a třpyt, jedna se položí na druhou, celou ji pokryje – Zuzanko! – zapění to a zase lesk a lesk, třpyt a třpyt...*“

O tom, že je děj hry zasazen do Chlumu u Třeboně, svědčí Hrubínova zmínka o místních sklárnách. V jednom z rozhovorů mezi mladým sklářem Jirkou a Mixovou zmiňuje Jirka, v jakých podmínkách ve sklárnách pracuje. Jelikož Hrubín sklárny mnohokrát navštívil, dovedl si představit, jak náročná je práce sklářů především v letních měsících. U sklářských pecí bývá nepředstavitelné horko, což vyplývá i z rozhovoru Mixové s Jirkou: „*Je to pravda, že jste v těch vedrech dělali ve sklárně při sedmašedesáti stupních?*“ Jirka odpovídá: „*Jednou jsme naměřili osmašedesát.*“ Takto vysoké teploty zde byly opravdu v létě naměřeny. To, že má sklářská výroba v Chlumu u Třeboně mnohaletou tradici, naznačuje odpověď Jirky na otázku Mixové: „*Že to děláte?* - „*Táta to taky dělá.*“ Sklářské řemeslo v Chlumu přecházelo často z otce na syna, jak naznačuje Hrubín. Sklárny Český křišťál byly díky svému sklu v 60. letech známé po celém světě. Jejich výrobky se vyvážely do desítek států celého světa. Tento fakt vyplývá z toho, co říká Jirka Mixové: „*Víte, že děláme do Švýcarska, do Ameriky, do třiceti zemí posíláme.*“

Všechny tyto uvedené indicie svědčí zcela jasně o tom, že vesnička Písečná je ve skutečnosti básníkův milovaný Chlum u Třeboně. Pozorný čtenář je může jen těžko přehlédnout.

6.3 Hlavní postavy divadelní hry

Děj Srpnové neděle není nijak napínavý. Hra postrádá i obvyklou stavbu a vyhraněné dramatické konflikty. Přesto jí to však neubírá na působivosti. Síla této hry je v šíři a hloubce pohledu, kterým se básník podíval na skutečnost. Na první pohled se totiž v této hře nic neděje. Život v malé vesničce plyne klidným a líným tempem, slunce pálí, vzduch je horký až k nedýchání. Lidé se zde potkávají a vedou zcela všední a bezvýznamné rozhovory. Často se však nejedná o normální rozhovor, jak ho známe, ale pouze o jakési monology. Lidé se navzájem neposlouchají a vůbec nereagují na hovor toho druhého. To je charakteristickým rysem velké části dialogů v této hře. Autor tím

chtěl naznačit odcizení lidí a úplnou absenci schopnosti vcítit se do problému druhého člověka. Tento způsobu rozhovoru – monologu je nejvíce patrný při setkání Mixové s Morákem. Podobně probíhá i většina rozhovorů manželů Vachových. Na první pohled je vše v této hře unavené, lhostejné a nedělně unuděné. Ale pod tímto zdánlivě klidným povrchem se odehrávají velké změny v životech lidí. Střetávají se zde jejich názory, myšlení a cítění. Autor tak zobrazuje obyčejný život lidí, kteří zažívají vítězství i prohry, radosti i zklamání. Ačkoliv tak zažívají svá „malá dramata“, plyne život dál svým poklidným tempem. Hrubínovi se v této hře podařilo zachytit pravdivou tvář života. Tímto způsobem je *Srpnová neděle* velmi blízká divadelním hrám ruského klasika Antona Pavloviče Čechova. U obou autorů je totiž smysl hry ukryt v podtextu jakoby bezvýznamných rozhovorů a pod zdánlivým klidem a všedností.

Ústřední postavou hry je Alfréd Morák. Před mnoha lety napsal sbírku veršů, ale od té doby nebyl schopen vytvořit nic jiného. Přitom se stále cítí básníkem a není ochoten se podívat pravdě do očí a přiznat si vlastní nemohoucnost a neschopnost. Na lidi a na svět kolem sebe se dívá s povýšeností a pohrdáním. Neustále se utvrzuje v myšlence, že by i nyní mohl psát své verše, ale že mu za to lidé okolo něj nestojí. Nechce si připustit smutnou pravdu, že důvod je zcela jiný a že se týká pouze jeho samého. Proto se Mixové vymlouvá: „*Proto nepíšu. Už patnáct let ne! Jde mi jen o živobytí. Jako každému pořádnému člověku! Co bych dal lidem nějakou výpověď o sobě? Co bych se jim vydával? A zvlášť dnes!*“

Symbolem Morákovy osamělosti je jím užívaný termín „hradbička“. I on totiž žije za svou hradbičkou, zcela osamocen a odtržen od okolního světa a od lidí. Tento životní postoj naznačují jeho slova: „*Já už jsem tak daleko, že nepotřebuju nikoho. Já sám nechci nikomu nic dávat, nemá to smysl!*“ Zatím všim je však ukryt strach. Strach přiznat si pravdu, svou neschopnost a osamělost. To dobře charakterizuje jeho bývalá láska Mixová, když o něm říká: „*...je sešitý ze samých strachů o sebe.*“ Morák se opravdu bojí slunce i horka, bojí se setkání s Mixou, bojí se říct Mixové pravdu, že si vezme za manželku svou bytnou Slávku, se kterou čeká dítě. Jeho vztah k Slávce není žádná velká láska. Je to pouze vztah vzniklý z osamělosti a z vlastního pohodlí. To vše lze najít v jeho slovech: „*Divíš se, že si беру Slávku? Hledej nový byt...hledej člověka, abys nemusil něco předstírat...zapírat třeba kuří oko! Před Slávkou nemusím. Já už nechci nic dělat, mne už to nebaví, ani žít nechci...to už mě taky nebaví!*“ Z této výpovědi je patrná Morákova apatie a absolutní rezignace. On už svůj život vzdal.

Přesto však není Morák jen snůškou všech možných špatných vlastností. Je to zároveň bystrý člověk s velkou dávkou inteligence a s kultivovaným vystupováním. Pronáší často cynické bonmoty na adresu poštmistra či manželů Vachových.

V postavě Alfréda Moráka řešil Hrubín závažný problém – úlohu umělce ve společnosti. Mnoho lidí zajímala odpověď na otázku, zda Hrubín popisuje v postavě Moráka sám sebe, zda je tato postava autobiografická. Na tuto otázku Hrubín nikdy přímo neodpověděl. Přesto však v první větě scénické poznámky Srpnové neděle Hrubín uvádí, že je Morákovi osmačtyřicet let, tedy přesně tolik, kolik bylo jemu samotnému v roce její premiéry. To vše naznačuje, že Morákem básník zřejmě opravdu účtoval sám se sebou.

Jméno Alfréda Moráka je odvozeno od Morany, slovanské bohyně smrti. Morák se v průběhu hry sice odhaluje jako člověk inteligentní, ale zároveň vnitřně vyhaslý. Uzavřel se totiž do svého pomyslného světa, protože ve skutečném světě by si musel přiznat, že ničím není, že je osamělý. Na toto přiznání je však Morák příliš zbabělý, a proto se uzavřel do svého života za „hradbičkou“. Odtud totiž může s ironií a pohrdáním přehlížet okolní svět a lidi v něm. Tím je básník Morák protikladem básníka Hrubína. Ten totiž se svým celým dílem přimkl k člověku, k životu a k zemi, zatímco Morák stojí zcela na opačné straně. Jeho vlastní neschopnost ho zahнала do úplné izolovanosti od lidí a od světa.

Morákovu zbabělost a bezcharakternost dokresluje jeho rozhovor s Mixovou. Ta mu totiž připomněla jeho bývalou dívku Hanu, kterou Morák opustil, když do Čech přišli Němci. Hana byla totiž židovka a pro Morákův klidný život znamenala nebezpečí. Proto se s ní bez rozmyšlení rozešel, i když dobře věděl, že Hana bude jako židovka odvedena do transportu. V emotivním rozhovoru mu totiž Mixová vyčetla: „*Musí tě strašit! Zasnoubil ses s ní jen proto, aby ti pomohly její peníze a její příbuzní!...Nechals ji hned ty první dny, co sem přišli Němci. Vadilo ti její jméno...Porgesová!*“

Morák je i velký hypochondr, který trpí přehnaným strachem o svou osobu. Neustále se kontroluje a prohlíží a přehnaně se zajímá o svůj zdravotní stav. Není si jist, zda je natolik zdravý, aby vydržel zpáteční cestu v horku do Prahy: „*Proč myslíš, že bych nevydržel dvě cesty? Byl jsem na EKG – nic, všechno v pořádku.*“

Hrubín propracoval postavu Alfréda Moráka velmi důkladně, dal jí velkou hloubku a životnost. Tím se Morák stal ústřední postavou hry, proti které Hrubín nepostavil

žádného silného protihráče. Mohl by se jím snad stát poštmistr, který se však kromě věty „*Vy jste pohřbil...celý svět...za tou svou hradbičkou!*“ nemohl na nic jiného, než lehce uhodit Moráka štaflemi. Opravdovými soupeři básníka Moráka se tak stali všichni mladí lidé zastoupení Jirkou a Zuzkou. Ti totiž představují nový svět a budoucnost. Na rozdíl od Moráka jsou plni života a elánu. Ne náhodou se tento protiklad projeví v samotném závěru hry, když Morák neskočí do vody pro tonoucí Mixovou. Tu zachrání odvážným skokem do vody mladý Jirka.

Podobným typem zbytečného člověka je Věra Mixová. Je to krásná žena ve zralém věku vzbuzující pozornost mužů a závist žen. I ona stejně jako Morák nedokázala najít ve svém životě uplatnění. Na rozdíl od Moráka však cítí nepotřebnost své osoby. Proto se zoufale snaží najít smysl svého života. Ten hledá v lásce k „jednomu jedinému spolehlivému muži“. Touží po tom, aby ji tento muž miloval a potřeboval, jak o tom svědčí její slova určená Alfredu Morákovi: „*Chtěla bych ti pomáhat! Naučím se psát na stroji...pověz mi, že mě potřebuješ! Já mohu mít ráda jen toho, kdo mne potřebuje – Vašek mě nepotřebuje, já prý potřebuju jeho, Péťa mě potřebuje, Péťa ano...a taky už mi řekl, abych ho neotravovala.*“ Mixová zde hovoří o Vaškovi. Tím je její manžel, který za ní přijel do Písečné na krátkou návštěvu. Nepohodli se však, jak je poslední dobou u nich časté. Po této roztržce odjíždí Václav Mixa ihned zpět do Prahy. Péťa, syn Mixové, je momentálně na letním táboře. To Mixová velice těžko nese, protože on je patrně jediným člověkem, který ji potřebuje. To vyplývá z výčitky Václava Mixy ke své ženě během jejich hádky: „*...co děláš celý den? proto jsi doma, aby ses mohla starat o dítě...já tě nepotřebuju, ale Péťa tě potřebuje...*“ Pod vlivem neshod se svým manželem přemýšlí Mixová o rozchodu a odchodu k Morákovi, kterému říká: „*Fredo, měl bys Péťu rád?*“ Ten však na tuto nabídku nereaguje a zbaběle v této situaci mlčí o důvodu, který ho přiměl přijet za Mixovou do Písečné. Tím důvodem je totiž svatba s jeho bytnou Slávkou. Morák se odhodlá Mixové tuto zprávu říct až v samém závěru hry. Oznámení o jeho budoucí svatbě ukázalo Mixové zoufalou prázdnotu jejich vztahu. Uvědomuje si, že její dívčí láska Alfréd Morák není tím „jediným spolehlivým mužem“ a z pocitu opuštěnosti a bezradnosti skočí do rybníka.

Starší generaci zastupují v této hře manželé Vachovi, kteří jsou v Písečné také na letním bytě. Jsou to lidé, kteří spolu žijí jen ze zvyku a nemají si co říci. Jejich myšlení a cítění je spjato s minulostí, do které se neustále vracejí. Smyslem jejich života byl vždy jen majetek. Ten stál i u zrodu jejich bezdětného manželství, kdy si Vach bral svou

ženu hlavně pro majetek. Oženil se tehdy s cukrárnou a s „Duchoňovými medovými koláčky“. K cukrárně dostal jako přídavek nevzhlednou a omezenou ženu. Smyslem jejího života je neustálé pozorování a hlídání všech lidí ve svém okolí, aby jí nic neušlo, aby měla koho pomlouvat. Proto je její vztah k Mixové plný nenávisti, jak je tomu u nevzhledné a omezené ženy obvyklé. Jediné, co oba manželé sbližuje, je jejich společná touha po majetku. Vše přepočítávají na peníze a i krásný obraz jihočeské přírody si přetvoří po svém: „*Koukej ten měsíc! Jako z tvarohu. To by byla reklama. Představ si, kdyby to tak bylo ještě pod sklem!*“ Manželé Vachovi vystupují v Hrubínově hře jako typičtí maloměšťáci.

Alfréd Morák, Věra Mixová a manželé Vachovi jsou postavy Hrubínovy hry, z nichž každá svým způsobem narušuje básníkův sen o harmonickém a aktivním životě. Proti nim postavil autor mladé lidi, kteří svými postoji a nazíráním na svět představují jejich protipól. Tyto mladé lidi zastupuje především neteř Věra Mixové Zuzka a místní sklář Jirka. Je pravdou, že Hrubín těmto mladým lidem nedal ve své hře tolik prostoru, jako dal Morákovi s Mixovou. Přesto však i na této malé ploše vystihl tehdejší mladou generaci co nejpřesněji. Jsou totiž citliví, romantičtí, přímí a upřímní. Někdy jsou i trochu drzí, jak to několikrát ukázal mladý Jirka. Jako všichni mladí lidé jsou plni odhodlání a energie. Proto se jejich názory a způsob chování musí střetnout s názory Moráka, Mixové a Vachových. Z konfrontace názorů postav různých generací jasně vyplývá, že autor stojí na straně mladých a jejich chápání života.

Zajímavou postavou hry je místní poštministr. Je to starý mládenec, který žije osamělým životem. Snaží se z této osamělosti vymanit, a to neúnavnou prací. Pokouší se totiž v každé činnosti najít nějaký smysl, snaží se zlepšit život kolem sebe. Proto například organizuje i nedělní lampionovou zábavu. Neuvědomuje si však, že tím tak nechtěně obtěžuje mladé lidi, kteří mu sice při této práci pomáhají, ale raději by si vše udělali po svém. Přesto mu však pomáhají s rozvěšováním lampionů po stromech, ví totiž, jak ho tato práce na organizaci zábavy těší. Tím se mu částečně podřizují, ale jen do určité doby, potom se již baví podle svého.

Poštministr nerad mluví o své osamělosti, přesto však prozradí při jednom rozhovoru Mixové jméno své bývalé lásky a způsob, jak o ni přišel. V době okupace byl zatčen a když se vrátil, byla jeho dívka již vdaná. Poštministr se několikrát neobratně pokusil vyznat Mixové lásku. Tu to sice potěšilo, ale nebrala jeho vyznání vážně.

Porovnáme-li postavu Moráka s poštmistrem, dojdeme k zajímavému rozporu. Zatímco Morák by mohl díky své inteligenci být platným a potřebným člověkem, což on sám však odmítá, tak poštministr chce být naopak co nejvíce potřebným, ale nemá proto dost předpokladů. Ačkoliv věkem spadá poštministr do generace Moráka a Mixové, svým aktivním přístupem k životu je však blíže mladší generaci.

Charaktery postav a vztahy mezi nimi se v průběhu celé hry mění a vyvíjejí. To je velmi dobře vidět na vývoji názoru poštministra na Moráka. Nejprve ho totiž obdivuje jako básníka, jehož práci dobře zná. Potom však po rozhovoru s Morákem začíná svůj názor na něj měnit, aby v závěru hry zaujal k Morákovi zcela odmítavé stanovisko. Názory postav se zde střetávají, přibližují nebo rozcházejí, a tím tak vytvářejí napětí, které v Hrubínově hře nahrazuje konflikt. Ten totiž ve hře zcela chybí. Je to dáno tím, že *Srpnová neděle* postrádá obvyklou dramatickou stavbu, pro kterou je konflikt charakteristický. Přesto však má Hrubínova hra určité napětí a divák je postupně vtahován do děje. Hrubín toho docílil rychlým střídáním témat, nedokončenými větami a zajímavým stylem rozhovoru, který spíše připomíná dva monology. Tím tak nutí diváka domýšlet si souvislosti.

Všechny postavy Hrubínovy hry bezprostředně reagují na vzniklou situaci. Jejich bezprostřední reakci odpovídá i uvolněná stavba vět, které jsou prokládány vykřičníky, otazníky a odmlkami. Některé věty stojí zcela osamoceně, jakoby bez příčinné souvislosti. Zajímavý je i jazyk jednotlivých postav. Hrubín totiž často používá i slova obecné češtiny jako například bejt, hezkej, sladák, každej, zejtra, hotovka... Pro mluvu jeho postav je charakteristická i přítomnost mnoha germanismů. Jak jsem již uvedla, souvisí to s tím, jak se na Chlumecku mluvilo. Hrubín odposlouchal tuto mluvu plnou počestělých německých slov od místních obyvatel. Můžeme zde tak zaslechnout slova jako luftačka, kšeft, šturc, vidrholec, marš, truc a flíglhorna. Křídlovka neboli flíglhorna se objevuje i v této hře několikrát. Hraje se na ní při pohřbu a její hlas ukončuje děj této divadelní hry.

Srpnová neděle je rozdělena na tři jednání, během nichž lze sledovat, jak se stupňuje napětí. První dějství seznamuje diváky s prostředím, postavami a má spíše konverzační ráz. Čím více spolu postavy mluví, tím více je vidět, jak se postupně do sebe uzavírají a vzdalují se od ostatních. V druhém dějství jsou již dialogy soustředěnější a rozhovory jednotlivých postav jsou delší. Postupně se tak zřetelně začínají rýsovat jejich názory. Třetí jednání má zcela jednoznačně tíživou atmosféru. Projevuje se v něm podrážděnost,

únava a zklamání z nevydařené slavnosti. Postavy už nejsou vůbec schopny spolu normálně komunikovat. Napětí se stupňuje. Vrcholu dosahuje v závěrečném Morákově monologu, kdy ze sebe podrážděně vychrlí příčinu svého příjezdu. Na to reaguje bezradná a rozčarovaná Mixová tím, že skočí do rybníka. Napětí rychle opadá, vesničané se rozcházejí a jeden z nich pronáší poslední slova hry: „*Taková kočka se neutopí! Žně, to by na ně byla lázeň! A už je vlastně zejtra!*“

6.4 Srpnová neděle – filmová adaptace

Úspěch Srpnové neděle na scéně Tylova divadla v roce 1958 přivedl režiséra Otakara Vávru na myšlenku filmového ztvárnění této Hrubínovy divadelní hry. Otakar Vávra s Františkem Hrubínem a Otomarem Krejčou napsali společně scénář k tomuto filmu. Nebyla náhoda, že se tento film natáčel v Chlumu u Třeboně a jeho okolí. O průběhu natáčení jsem se již zmínila v jedné z předchozích kapitol. Po několikaměsíční práci v chlumeckých exteriérech měl film premiéru 12. května 1960. Filmová kritika přijala Vávruv film poměrně vlažně. Téměř všichni kritice se shodli na tom, že divadelní zpracování v režii O. Krejči bylo lepší. A to i přesto, že Vávra přizval ke své filmové realizaci stejné herce, kteří se podíleli i na divadelním ztvárnění. Oproti divadelní adaptaci se ve filmu objevují dva noví herci, a to Miloš Nedbal v roli poštmistra a Miriam Hynková v roli Zuzky. Jejich role představovali v divadelním zpracování Radovan Lukavský a Marie Tomášová. Především snaživý poštmistr v pojetí R. Lukavského patřil podle kritiky mezi nezapomenutelné výkony. Ve filmu i na divadle tak excelovali stejní herci. Vynikající herecký výkon předvedl ve filmu především Karel Höger. Jeho Alfréd Morák je přesvědčivý a jeho ztvárnění se nejvíce blíží mé představě o této postavě, když jsem Srpnovou neděli četla. Ve filmovém zpracování mě ještě zaujaly herecké výkony Bohuše Záhorského a Jiřiny Šibalové. Jejich manželé Vachovi byli přirození. Kdykoliv se objevili na plátně, oživili právě probíhající scénu. Možná byl jejich vynikající výkon ovlivněn i tím, že oba herci byli již několik let manželi. Věru Mixovou profesionálně zahrála Vlasta Fabianová. V některých scénách mi však tato vynikající herečka přišla nepřirozená a strojená. Ve filmu se na krátkou chvíli objevil i divadelní režisér Srpnové neděle Otomar Krejča v roli Václava Mixy. Tato postava se totiž objevuje pouze ve filmu. V divadelním

zpracování se o V. Mixovi pouze hovoří a o jeho sobotním příjezdu do Písečné a následné hádce s manželkou se dovídáme pouze z dialogů ostatních postav. Filmová adaptace této hry byla velkou příležitostí pro dva mladé začínající herce – Luďka Munzara a Jana Třísku. Především Luďek Munzar v roli skláře Jirky dostal poměrně velký prostor pro své začínající herectví. Kromě vyjmenovaných herců vystupuje ve filmu velké množství mladých, neznámých lidí. Ve filmu si zahráli i někteří chlumečtí občané. Například ve scéně na plovárně se mnozí z nich objevili v roli plovárenských hostů. V roli klarinetisty na večerní slavnosti se v několika záběrech mihne místní rodák L. Svoboda.

Divák jistě zaujme i hudba filmu, která dokresluje romantické záběry chlumeckých rybníků. Autorem této krásné hudby byl Václav Trojan. Jeho hudba výrazně koresponduje i s kamerou Jaroslava Tuzara. Pro tu jsou typické poměrně dlouhé záběry rybníků a lesů v okolí Chlumu. Opodstatněná je námitka pamětníka M. Smrže, který ve svých vzpomínkách hovořil o nespokojenosti realizačního štábu s filmovým materiálem pro tento film. Je pravdou, že večerní a noční scény filmu jsou velmi tmavé a často divák rozpoznává pouze obrysy jednotlivých postav.

Jak již bylo zmíněno, natáčely se jednotlivé scény filmu nejen v Chlumu, ale i v jeho okolí. Mnohé scény se točily v místech, kam je ve své hře zasadil F. Hrubín. To se například týká všech scén v letním bytě Mixových. Ty se totiž točily v obou pokojích hostince U Frantíků, kde Hrubín bydlel v době, kdy ještě neměl svůj malý domek na náměstí. Podobně tomu bylo i v některých dalších scénách. Například ve sklárnách a především při večerní slavnosti u rybníka Hejtmanu. Ve filmu se objevují i další místa Chlumu a jeho okolí. Točilo se v parku, u barokního zámku a u rybníků Pulkráb, Špačkov a Staňkovský. Scéna venkovského pohřbu byla natočena na návsi nedaleké vesnice Lutová. V divadelní hře se tato scéna pohřbu vůbec neobjevuje a připomíná ji pouze vzdálená hudba vesnické kapely.

Při úvodních titulcích filmu seznamuje režisér diváka s místem děje. V této krátké době se tak na plátně vystřídají záběry rybníka Hejtmanu s koupajícími se mladými lidmi a záběry z chlumecké sklárny. Zde je nafilmován vznik krásné vázy, kterou právě vyrábí mladý Jirka. To vše dokreslují nádherné záběry zapadajícího slunce nad Hejtmanem, ve kterých se odrážejí červánky v jeho hladině. Vlastní film začíná krátkou sekvencí žní, která divákovi blíže naznačuje dobu, kdy se děj filmu odehrává. Po těchto úvodních jakoby seznamovacích záběrech se začíná odehrávat děj filmu ve scéně na

plovárně. Divák se jako s prvními seznamuje s manželi Vachovými a hned z prvních dialogů rozpozná dominantnost Vachové a ušlápnutost jejího manžela.

Ve filmu se nachází celá řada scén, které vycházejí z místních reálií a které se v divadelním zpracování vůbec nenacházejí. Je to například scéna, kdy Jirka se Zuzkou a ostatními mladými lidmi volají na Mixovou, aby s nimi plavala na ostrůvek. Ta to však odmítá s tím, že neumí plavat. Ve filmu se i dvakrát objevuje narážka na to, že Zuzka bude po prázdninách studovat medicínu. Ani o tom však v knize není žádná zmínka. Stejně jako se v knize neobjevuje Mixova výčitka při hádce s manželkou: „*Měla sis vzít Moráka.*“, která na ni reaguje slovy: „*Ten mi alespoň rozumí*“. Pouze ve filmovém zpracování se objevuje facka, kterou dá Vachová svému muži při jednom setkání s Mixovou. Kromě těchto několika scén se ve filmu převážně nacházejí dialogy, které jsou naprosto identické a vycházejí z Hrubínovy předlohy. Takových scén je ve filmu většina. Ať se již jedná o rozhovory manželů Vachových či Moráka a Mixové. V těchto dialogích režisér Vávra doslova použil text divadelní předlohy. Podařilo se mu také vyjádřit zajímavý způsob dialogů Hrubínových postav. V podstatě je tento dialog tvořen dvěma souběžnými monology, které na sebe vůbec nenavazují.

Stejně jako v divadelní předloze se i ve filmu objevuje Hrubínův oblíbený motiv křídlovky. Křídlovka a její hlas nás provází téměř celým filmem. Hned v úvodu ji může divák spatřit, jak ji nese jeden venkovan pod paží na pohřeb. Dále lze slyšet její pronikavý hlas při pohřbu a později i při večerní slavnosti. Její hlas se objevuje i v úplném závěru filmu, stejně jako tomu bylo i v divadelní adaptaci. Smuteční hudba při pohřbu hraje poměrně důležitou roli v části filmu. Podbarvuje totiž většinu dialogů, které vedou postavy v nedělním dopoledni.

Ve filmu se objevilo i několik scén, které na mě působily cize. Jedná se o několik úvodních scén filmu, ve kterých mladí lidé pomáhají poštmistrovi všet lampiony na břehu rybníka a zpívají si při tom. Tyto záběry mi totiž velice připomínají některé budovatelské filmy z 50. let.

Poněkud nepochopitelná pro mě byla i jedna krátká scéna, ve které z nenadání prolétnou nad Písečnou tři trysková letadla. S dějem filmu neměl přelet letadel vůbec žádnou souvislost, a proto nevím, proč ho režisér do filmu zařadil. Nehledě na to, že se o nich v divadelní hře Hrubín vůbec nezmiňuje. Přelet vojenských letadel byl v tehdejší době v pohraniční oblasti, jakou bylo Třeboňsko, zcela nemožný.

Dost sentimentálně na mě působí některé scény, v nichž pošt mistr opěvuje krásu jihočeské krajiny. Takových scén je ve filmu více než v divadelní hře. Byly zasazeny do děje filmu poměrně necitlivě, a proto na mě působí poněkud násilně.

Jistou paralelu mezi divadelním a filmovým zpracováním lze najít v tom, že divák získává pocit, že jednotlivé postavy neustále bloudí po okolí, setkávají se a rozcházejí, aby se za chvíli opět setkaly. Tím se film přibližuje divadelní verzi.

Nejsilnějším momentem celého filmu je pro mě zcela jednoznačně závěr, kdy se Morák odváží sdělit Mixové pravou příčinu svého příjezdu do Písečné: „*Tak ti to řeknu, proč jsem přijel! Slávka je zase v tom...Slávka, bytná...V sobotu máme svatbu.*“ Mixová hodí po Morákovi knížku a skočí do vody. Morák se nezmůže na nic jiného, než že na ni ze břehu volá. Když pak Jirka skočí za Mixovou do vody, mumlá si pro sebe: „*Neumím plavat! A když neumím plavat, tak...*“ a zbaběle utíká pryč. Zaujalo mě, jak mistrovsky tuto závěrečnou scénu Karel Höger zvládnul.

Filmové zpracování má poněkud odlišný závěr. V divadelní verzi Jirka zachraňuje Mixovou a jeden z venkovanů za hlasu křídlovky pronáší: „*A už je vlastně zejtra!*“ Ve filmu však děj ještě krátce pokračuje. Jirka připlave s Mixovou na břeh, kde na něj čeká Zuzka. Mladí lidé se políbí a společně utíkají do dále – do budoucnosti. Posledním záběrem filmu je pohled na večerní hladinu rybníka Hejtmanu doprovázeným verši Františka Hrubína, které výtečným způsobem recituje Václav Voska.

Jako ty vlastních vod nikdy nebudeš syt,
člověk syt nebude nikdy holého žití,
ať v mlhách ztrácí se, ať se na slunci třpytí,
a jako ovládl živel země a vod,
i život ovládne, z jeho hladiny zmizí
mdlý bludičkový svit, z hlubin s mrtvými slizy
zdvihne dno úrodné, život aby se z nás
rozlil a obzíral slunný, pokojný čas.

7 Závěr

Podnětem k tomu, že jsem si za téma diplomové práce zvolila dílo Františka Hrubína, byla skutečnost, že jsem od mládí se svými rodiči jezdila na Chlumecko. I já, stejně jako kdysi František Hrubín, jsem byla okouzlena podmanivou krajinou této části jižních Čech. Ačkoliv uběhlo několik desítek let od doby, kdy zde František Hrubín také žil, zaujalo mě, jak silný odkaz zde zanechal. Při mnoha setkáních s místními obyvateli jsem se přesvědčila, že jejich vzpomínky na svého básníka jsou neustále živé. To mě přivedlo k zájmu o Hrubínovo dílo. Do té doby jsem znala asi jako každé malé dítě pouze jeho říkadla a básničky pro děti a věděla jsem, že podle jeho divadelní hry *Srpnová neděle* byl v Chlumu natočen stejnojmenný film. To bylo vše, co jsem o životě a díle tohoto básníka věděla. Proto jsem se začala o jeho tvorbu více zajímat. Přečetla jsem si několik sbírek básní a próz. I když jsem ne vždy všemu porozuměla, našla jsem si v jeho verších vždy něco, co mě zaujalo a oslovilo.

Proto pro mě bylo zcela přirozené zvolit si dílo tohoto básníka jako téma diplomové práce. Při shromažďování materiálů pro tuto práci jsem si teprve uvědomila, jak málo toho o Hrubínovi, jeho životě a díle vlastně vím. Seznámila jsem se blíže s jeho básnickou, dramatickou a překladatelskou tvorbou. Dospěla jsem k poznání, že František Hrubín je nejen vynikající básník a spisovatel, ale i velice vzdělaný člověk. O tom svědčí i jeho překlady z mnoha jazyků, kterými se po celý život zabýval. Svou životní moudrost vložil do svého díla. Jako vzdělaný a vynikající umělec byl však zároveň prostý, skromný a obyčejný člověk. Z jeho díla vyzařuje láska k životu, člověku, rodině a přírodě. Hrubín nikdy nepatřil k žádné umělecké škole. Nenapodoboval jiné básníky, byl vždy sám sebou. I proto je jeho dílo neopakovatelné.

Tato práce má za cíl ukázat, jak jižní Čechy ovlivnily pozdní tvorbu tohoto umělce. V jeho díle lze najít celou řadu motivů jižních Čech, krásné krajiny, lidí a zdejšího života. Je patrné, že František Hrubín Chlum u Třeboně a jižní Čechy opravdu miloval. Proto sem tak často a rád jezdil. Nehledal zde pouze odpočinek, ale především inspiraci, kterou mu zdejší krajina a lidé bohatě nabízeli.

František Hrubín po sobě zanechal ohromné dílo, které jistě osloví i další generace. Rodiče budou i nadále číst svým malým dětem jeho krásné básničky, stejně jako budou

čtenáři i nadále pročítat jeho verše. Když jsem četla některé jeho básně,když jsem o něm hovořila s lidmi,kteří ho znali,dospěla jsem k poznání,že František Hrubín je nejen vynikající umělec,ale především velký člověk. I v tom spočívá jeho odkaz. Odkaz člověka, který se všem lidem zapsal nesmazatelně do paměti jako prostý a skromný člověk. Myslím si, že to není málo...

8 Seznam použité literatury

- 1.AUTORSKÝ KOLEKTIV. *Jak číst poezii*. 2. vyd. Praha : Československý spisovatel, 1969. 264 s. ISBN není uvedeno
- 2.BURIÁNEK, F. *O české literatuře našeho věku*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1972. 212 s. ISBN není uvedeno
- 3.HOMOLOVÁ RICHTEROVÁ, N. *Krajiny Františka Hrubína*. Praha: N. Homolová Richterová, 2011. 78 s. ISBN 978-80-254-9194-2.
- 4.HRUBÍN, F. *Můj zpěv*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1969. 208 s. ISBN není uvedeno
- 5.HRUBÍN, F. *Drahokam domova*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1976. 146 s. ISBN není uvedeno
- 6.HRUBÍN, F. *Křídla lásek mých*. 1. vyd. Praha: Pulchra, 2010. 384 s. ISBN 978-80-87377-18-5.
- 7.HRUBÍN, F. *Srpnová neděle*. 1. vyd. Praha: ARTUR, 2011. 95 s. ISBN 978-80-87128-59-6.
- 8.HRUBÍN, F. *U stolu*. 3. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1967. 136 s. ISBN není uvedeno
- 9.HRUBÍN, F. *Až do konce poezie*. Praha. Československý spisovatel, 1975. 277 s. ISBN není uvedeno
- 10.KODLOVI, F.,J. *Chlum u Třeboně*. Vydal místní národní výbor Chlum u Třeboně, 1979. 230 s. ISBN není uvedeno
- 11.LIŠKA, T. *Hejtman – Chlumský zpravodaj*. Vydává městys Chlum u Třeboně. březen 2001. 15 s. ISBN není uvedeno
- 12.SMRŽ, M. *Hejtman – Chlumský zpravodaj*. Vydává městys Chlum u Třeboně, srpen 2008. 15 s. ISBN není uvedeno
- 13.STRNADEL, J. *František Hrubín*. Praha: Československý spisovatel, 1980. 208 s. ISBN není uvedeno
- 14.ŠMAUS, Z., DOLEŽAL, V. *František Hrubín*. Chlum u Třeboně: Dům Kultury ROH, 1976. 70 s. ISBN není uvedeno
- 15.ŠRÁMEK, R. *K obecnému a zvláštnímu v pojetí regionu*. Brno: Univerzita J.E.Purkyně, 1988.176 s. ISBN není uvedeno

16. VALČEK, P. *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel, 1984. 351 s. ISBN 80-89222-09-9.

Internetové zdroje:

www.astro.cz

www.kultura.idnes.cz

www.vysokeskoly.cz

9 Přílohy

I. Vysvědčení Františka Hrubína	73
II. Parte.....	74
III. Obrázek.....	75
IV. Zařízení domku F. Hrubína	76
V. Busta F. Hrubína – foto.....	77
VI. Leták k 100. výročí narození F. Hrubína.....	78
VII. Báseň M.Smrž	79
VIII. J. Minaříková, M. Smrž – foto.....	80
IX. Věnování od F. Hrubína	81

Příloha I.

Království české. Školní okres benšovský.

Školní rok 1916/17. Číslo 5.

Věk žáků: 10 let. Škola obecní v Lisanech.

ŠKOLNÍ ZPRÁVA.

František Hrubín

narozený dne 17. září 1910 v Klad. Vinohradích.

náboženství katol., začal chodit vůbec do školy dne 16. září 1916.

do školy zdejší dne 1. října, a jsa žákem 1. oddělení 1. třídy.

obdržel tyto známky:

Ve třetletí	I.	II.	III.	IV.
Morav.	1	1		1
Přírost	1	1	1	1
Prospěch:				
V náboženství		1	1	1
o čtení		1	1	1
o jazyce				
o výslovnosti				
o psaní				
o počtech a měření		1	1	1
o kreslení		1	1	1
o práci		1	1	1
o zpěvu		1	1	1
o tělocviku				
Zaměstnání		24		
příloha				
Zpráva vydaná dne	1916 (1917) 2. 1917 1. 1917			
Žák ten	způsobilý postoupil do vyššího oddělení			
Číslo prot.	Číslo listu	Podpis: učitel	Podpis: rodič	Podpis: zástupce
I.		<i>František Hrubín</i>	<i>František Hrubín</i>	<i>František Hrubín</i>
II.		<i>František Hrubín</i>	<i>František Hrubín</i>	<i>František Hrubín</i>
III.		<i>František Hrubín</i>	<i>František Hrubín</i>	<i>František Hrubín</i>
IV.		<i>František Hrubín</i>	<i>František Hrubín</i>	<i>František Hrubín</i>

Žák odchází ze zdejší školy ve smyslu § 94 řádu škol. a vyuč. dne.

Ještěž.

Stupnice známek	Číslo	1	2	3	4	5
Morav.	okružní	okružní	okružní	okružní	okružní	okružní
Přírost	okružní	okružní	okružní	okružní	okružní	okružní
Prospěch	okružní	okružní	okružní	okružní	okružní	okružní

Čís. 71 pro školy obecní, vzrůstající — Č. 1. školní inspektor v Praze.

Jednou vás opustím, modré hladiny vod,
vás, kopce, k horám tam v dále nížoučký schod.

1. března 1971 zemřel

FRANTIŠEK HRUBÍN

Rozloučení se zesnulým se koná v pondělí dne 8. března 1971

ve 14 hodin v Domě umělců v Praze a v 15.30 hodin

na Vyšehradě.

rodina Hrubínova a Minaříkova

Pohřební služba, podnik hl. m. Prahy, Praha 1, Staroměstské nám. 10, tel. 617-51 až 617-53
ST 07, Praha 2, Lípová 6

Příloha III.

Příloha IV.

Příloha V.

František HRUBÍN (17.9.1910 - 1.3.1971)

- ✎ tvůrce české milostné a přírodní lyriky
- ✎ autor veršů a pohádek pro děti
- ✎ prozaik, dramatik, překladatel
- ✎ z jeho iniciativy vznikl časopis pro děti „Mateřídouška“ a časopis o dětské literatuře „Zlatý máj“
- ✎ často pobýval v Chlumu u Třebaně - jeho česká krajina se mu vešla Posázaví stala dalším zdrojem inspirace
- ✎ v roce 1960 se stal čestným občanem Chlumu u Třebaně

*Tedy ždi: „Všichni o drozi společenství! Tedy už mohu
užít toho slova: Podřkovať několik větami je málo.
Pocit, kterým mi prokazujete, o které si já i moje rodina
velice vážíme, si zploduji trvalejšího díla: Mám Chlum
rád jako bych se tu narodil...“*

- ✎ kniha „Až do konce poezie“ část Z Jitřích Čech
Chlumu věnováno - Děť nad Chlumm, Rybník Hejtmán, Za noci měsíce,
Neděle u vody, Za jasně měsíčné noci, Zpěv lásky k Hrobu
- ✎ film - 1999: „Srpnová neděle“
„Ve hře Srpnová neděle
jsem chvilu na pozadí zlaté
krajiny vyprávěl
o bojích temných a světlých sil
v člověku.“

*František Hrubín
Klášter 1997*

PROGRAM SLAVNOSTI

28. srpna 2010 (sobota)
začátek v 16.00 hodin - kinosál v Domě kultury

PROGRAM:
přivítání hostů
vystoupení žáků ZŠ - díla F. Hrubína
vyznání Chlumu
vzpomínání na Chlum a natáčení filmu v Chlumu

vystoupí: hlavní host - Luděk Munzar a herci plzeňského divadla J. K. Tyla

23. - 27.8. 2010 - výstava v DK o životě a díle Františka Hrubína

*Když se mi zdálo, že už jsem němý,
v Chlumu jsem znovu našel svůj hlas,
precitl znovu lásku k své zemi
a jako za mlada slyšel jsem zas,
jak v srdci tepá krev, jak v jednom vstupu,
jsem spojen s lidmi a jak svou lásku,
svým zase vyprávěl, vymat se z ní,
Chlume buď pozdraven, v písní mě zni!*

Chlum, září 1970

Busta F. Hrubína

Dům F. Hrubína

Příloha VII.

Kuotau slove Vaudape
mille,

oooooooo
oooooooooooooooooooo
o^{ooo}
o

Sté výročí narození FRANTIŠKA HRUBÍNA.2010.

Františku Hrubínovi.
Miloslav Sarž.

Básněmi a sloven
vznášel se v oblacích.
Ten veliký dar
Byl mu dán.

Tichý a pokorný,
po zemi chodil jen.
Dlouhá léta tu
s námi žil, jako
jeden z nás.
Chlumen buď pozdraven.

xxxxxxx
xxxxxxxxxxxxxxxxxx
xxx

Z mého příspěvku do našeho zřítíčníku HEJTMAN.

Mluvit a psát o tak Velkém Ůlověku je velmi těžké. Těmž nepožné.
On stále mluví s ná. Jeho hodnoty žijí s námi dále. Nám zbývá jenom
pochopit, s velikou šetrou Ůřkovat a snažit se žít z jeho odkazu.

Příloha VIII.

Váženému míle
p. Smišovi a jeho paní
v upomínku na hezká
léta v chluumu
František Smiš
Srpen 1969